

KESTÄVÄN KEHITYKSEN OPAS

LASTENKULTTUURIKESKUKSILLE

Kestävän kehityksen opas lastenkulttuurikeskuksille

Kristiina Tiainen ja Janina Ahlfors

Julkaisija: Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto
Graafinen suunnittelu ja taitto: Vilma Juutinen
Opas on toteutettu Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen
avustuksella osana lastenkulttuurin kestävän kehityksen hanketta

Sisältö

01. Miksi lastenkulttuurikeskusten tulee olla kestävän kehityksen kasvattajia? 4

Lasten ja nuorten asialla 5
Kun tulevaisuus pelottaa 6
Lastenkulttuurikeskukset osana ratkaisua 8
Asiantuntijateksti: Taide ja kulttuuri yhteiskunnan uudistajina 9
Asiantuntijateksti: Lastenkulttuurilla vahva yhteys kestävään kehitykseen 10

02. Kestävän kehityksen kasvatusta lastenkulttuurikeskuksessa 11

Taide- ja kulttuurikasvatuksella maailmaa pelastamaan 12
Asiantuntijateksti: Maailman rakastaminen on avain hyvään tulevaisuuteen 14
Asiantuntijateksti: Voisiko myös taide- ja kulttuurikasvatusta viedä enemmän ulos? 15
Taide- ja kulttuurikasvatuksen keinoin ilmastokasvatuksen polkupyörämalli lentoon 18
Asiantuntijateksti: Taiteesta voimaa, herkkyyttä ja meteliä maailman hyväksi 21
Case: Taiteella uskoa tulevaisuuteen 23
Case: Maailmanperintöagentit - ja lähettiläät 25
Case: Kestävää kehitystä matkalaukuissa 27
Case: Isot linjat ohjaavat kulttuurikasvatusohjelmaa 29
Case: Vedenkiertokulusta perinnesoittimilla 31
Case: Museo kestävän elämäntavan oppimisympäristönä 32
Ympäristötunteet ja niihin vastaaminen 34
Asiantuntijateksti: Toivoon tarvitaan tunnetaitoja ja toimintaa 35
Case: Utopioiden tila 36
Asuuko sinussakin aktivisti?! 38
Lastun arkkitehtuuri- ja taidekasvatuksen perustana oma arkiympäristö 40
Lastenkulttuurin ammattilainen on valmis ympäristökasvattajaksi 43
Asiantuntijateksti: Jokaisessa meissä asuu pieni ympäristökasvattaja 44

03. Lastenkulttuurikeskuksen ekoarki 46

Myös ekologista jalanjälkeä on pienennettävä 47
Kestävän kehityksen ohjelma 49
Viisi askelta kestävän kehityksen ohjelman laatimiseen 50
Ekoarjen osa-alueet 51
Asiantuntijateksti: Nuoriso-orkesterin hiilijalanjälki 52
Case: Taidetestaajat kuljettaa taiteen ja kulttuurin luo 55
Case: Dialoginen suhde materiaaleihin 58
Case: Sininen kuin ruiskaunokki - myrkytöntä taidetta vauvojen kanssa 60
Case: Luonnonväripaletti 61
Lastenkulttuurikeskuksille sopivia kestävän kehityksen sertifikaatteja 65
Case: Ympäristöystävällinen lasten taidefestivaali 68

04. Faktat haltuun 69

Sanasto 70
Kestävän kehityksen osa-alueet 73

05. Haaste lastenkulttuurikeskuksille 74

5 +1 tekoa kohti kestävämpää lastenkulttuurikeskusta 75
Linkit 76

01

Miksi lastenkulttuurikeskusten tulee olla kestävän kehityksen kasvattajia?

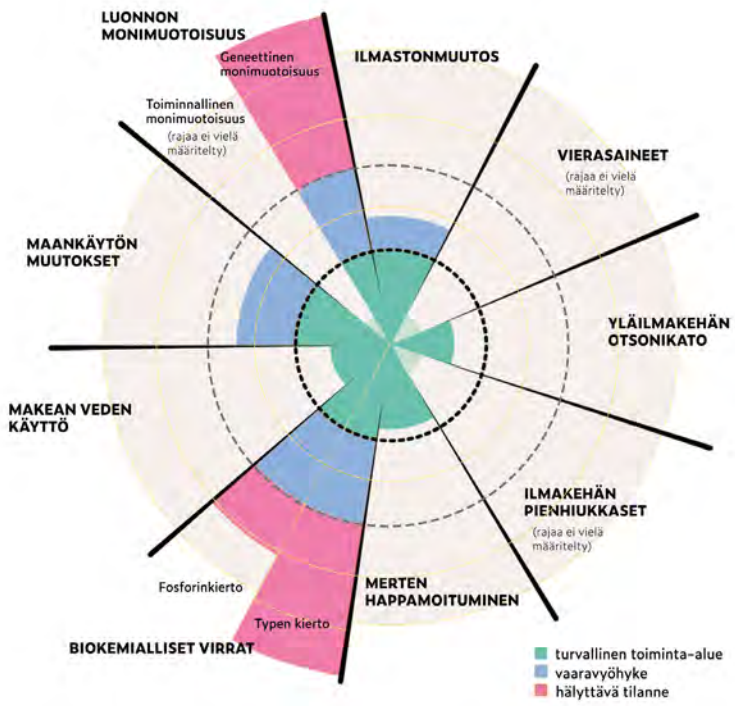
Lasten ja nuorten asialla

Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton toiminnan pohjalla on YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja erityisesti artikla 31, jonka mukaan jokaisella lapsella on oikeus kulttuuri- ja taide-elämään. Liiton arvot ovat laatu, tasa-arvo, lapsilähtöisyys ja taide. Liitto mahdollistaa ja koordinoi valtakunnallista ja kansainvälistä yhteistyötä tasa-arvoisen ja hyvinvointia tukevan lastenkulttuuritoiminnan lisäämiseksi ja kehittämiseksi kaikkialle Suomeen. Lastenkulttuurikeskusten asiakkaina ovat lapset ja nuoret, joiden oikeuksia keskukset edistävät taiteen ja kulttuurin keinoin.

Lapsen oikeus hyvään tulevaisuuteen on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valossa yksiselitteinen. Sopimuksessa lasten tulevaisuuden kannalta tärkeitä kohtia ovat erityisesti artikla 6, jossa jokaiselle lapselle taataan synnynnäinen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehitykseen, sekä artikla 24, joka painottaa oikeutta puhtaaseen juomaveteen ja pilaantumattomaan ympäristöön. Myös Suomen perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Kun tulevaisuus pelottaa

Lasten oikeus hyvään tulevaisuuteen on kuitenkin tällä hetkellä vaarantunut. Tätä havainnollistaa esimerkiksi Stockholm Resilience Centren kehittämä planetaariset rajat -konsepti, joka esittelee niitä rajoja, joiden sisällä ihmiskunta voi tulevaisuudessakin kehittyä ja kukoistaa. Viimeisten arvioiden mukaan ihmisen toiminta on vienyt neljä tekijää yhdeksästä vaaralliselle kasvaneen riskin tasolle tai kriittiselle korkean riskin alueelle, missä suuren mittakaavan äkilliset ja peruuttamattomat ympäristömuutokset ovat hyvin todennäköisiä.

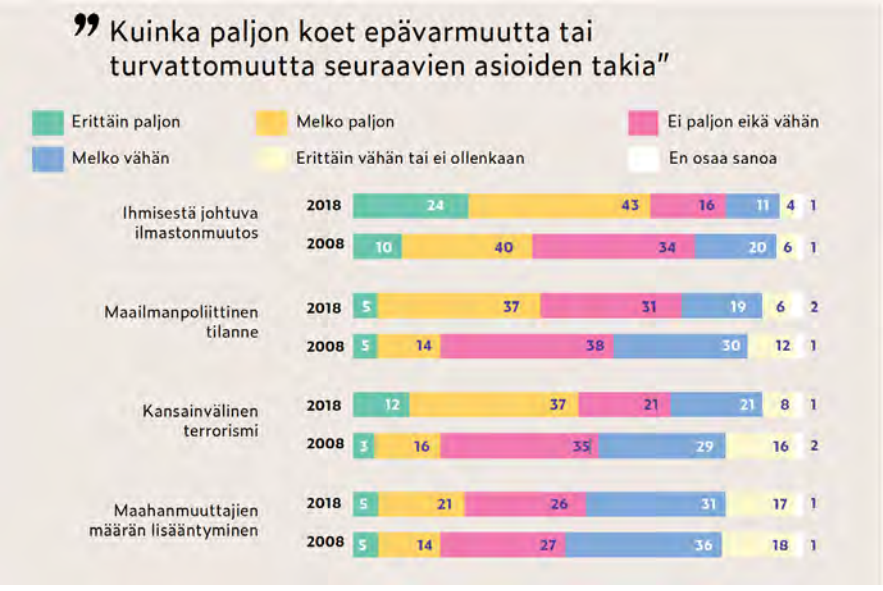

Kuva: Planetaaristen tekijöiden muutos 1950-luvulta tähän päivään.
Credit: J. Lokrantz/Azote based on Steffen et al. 2015.

Syksyllä 2019 eri maista kotoisin olevan kuudentoista nuoren joukko teki YK:n lapsen oikeuksien komitealle kantelun viidestä valtiosta, joiden he katsoivat aiheuttaneen ilmastokriisin jättämällä tietoisesti huomiotta tieteellisen tiedon ilmastonmuutoksen vaikutuksista. Kantelun lähtökohta on, että lapset kärsivät vaaralliselle tasolle edenneestä ilmastonmuutoksesta eniten.

Syyskuussa 2021 julkaistiin tähän asti suurin tieteellinen tutkimus nuorten kokemasta ilmastoahdistuksesta (Young People's Voices on Climate Anxiety, Government Betrayal and Moral Injury: A Global Phenomenon). Tutkimuksen mukaan 75 prosenttia kymmenestä tuhannesta nuoresta sanoi ajattelevansa, että "tulevaisuus on pelottava", ja 81 prosenttia ajatteli ihmiskunnan epäonnistuneen planeettansa suojelussa. Ehkä hälyttävimpänä viestinä voidaan pitää, että nuoret kertoivat kokevansa, että heillä on vähemmän mahdollisuuksia elämässään verrattuna vanhempiinsa. Tutkimustulosten mukaan esimerkiksi 42 prosenttia suomalaisista nuorista epäröi omien lasten hankkimista ilmastokriisiin liittyvien huolien vuoksi. Suomalaisnuorista 43 prosenttia allekirjoitti väitteen, jonka mukaan "ihmiskunta on tuhoon tuomittu". Kansainvälisesti näin ajatteli peräti 56 prosenttia vastaajista. Brittiläisen Bathin yliopiston tutkimukseen osallistui noin kymmenentuhatta 16–25-vuotiasta nuorta Australiasta, Brasiliasta, Britanniasta, Filippiineiltä, Intiasta, Nigeriasta, Portugalista, Ranskasta, Suomesta ja Yhdysvalloista.

Myös kotimaisissa kyselytutkimuksissa näkyy, kuinka nuorten huoli ilmastonmuutoksesta on kasvanut voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuosittain julkaistava Nuorisobarometri mittaa suomalaisten 15-29 -vuotiaiden nuorten arvoja ja asenteita. Vuonna 2008, melko tai erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta oli noin 40 prosenttia nuorista, kun vuonna 2018 luku oli noussut jo lähes 70 prosenttiin. Ihmisestä johtuva ilmastonmuutos on kyselyssä nuoria eniten epävarmuutta ja turvattomuutta aiheuttava asia.

Kuva: Nuorisobarometri 2018

Lastenkulttuurikeskukset osana ratkaisua

Elämme kestävyyskriisin ajassa, jossa jokaista yksilöä ja yhteisöä tarvitaan muutokseen. Lastenkulttuurikeskukset ja lastenkulttuuritoimijat ovat tärkeässä roolissa tulevan sukupolven äänen ja oikeuksien esiintuojana. Lastenkulttuuritoimijat voivat vastata nuorten ja lasten kasvavaan ympäristöhuoleen tunnistamalla ja käsittelemällä ympäristötunteita taiteen ja kulttuurin keinoin. Mutta myös etsimällä yhä uusia tapoja hyödyntää taidetta ja kulttuuria kestävän tulevaisuuden ratkaisujen kehittämiseen. Useiden tutkimusten mukaan luovuuskasvatuksella ja taiteella on merkittävä rooli tulevaisuuden muutoksentekijöiden kasvattamisessa. Samalla lastenkulttuurikeskusten tulee myös haastaa itsensä kehittämään omia toimintojaan jatkuvasti kestävämmälle tasolle, niin ekologisen, taloudellisen kuin sosiaalisen ja kulttuurisenkin kestävyyden kannalta. Rohkeat uudet avaukset ja kokeilut avaavat mahdollisuuksia myös uudenlaisille kumppanuuksille ja rahoituslähteille. Kestävä elämäntapa, luonto, ympäristö ja ulkona oppiminen ovat myös monipuolisesti mukana esimerkiksi perusopetuksen.

Näihin mahdollisuuksiin ja myös haasteisiin pyrimme tämän oppaan myötä tarjoamaan inspiraatiota ja vinkkejä. Tässä oppaassa keskitymme erityisesti ekologiseen kestävyyteen, mutta myös kestävän tulevaisuuden muita tavoitteita sivutaan. Taidetta ja kulttuuria tarvitaan nyt ehkä enemmän kuin koskaan. Miten sinä, työyhteisösi ja lastenkulttuurikeskuksenne sopeudutte muutokseen? Mitä erilaisia rooleja teille löytyykään osana ratkaisua?

Taide ja kulttuuri yhteiskunnan uudistajina

Erkka Laininen: OKKA-säätiö

Elämme antroposeenin ajassa, jossa ihmisestä on tullut tärkein maapallon tilaan vaikuttava voima. Rajallisella ja yhteen kytkeytyneellä maapallolla voimme selvitä vain yhdessä luonnon ja yhdessä toistemme kanssa. Unesco on kiteyttänyt tulevaisuuden oppimisen päämäärän seuraavasti: "Koulutuksen tavoitteena ei ole enää oppiminen maailmasta, jotta osaisi toimia siinä, vaan oppiminen olemaan yhtä ympäröivän maailman kanssa."

Mistä löytyy se mahdollisuus, jolla ihmisen aiheuttaman ekokriisin toivottomuus käännetään toivoksi? Mistä kumpuavat elämän uudet merkitykset ja hyvän elämän lähteet? Vastaus ovat taide, kulttuuri ja ihmisten yhteisöllisyys. Niiden avulla pystymme avartamaan käsitystämme todellisuudesta ja kuvittelemaan yhdessä toisenlaisia tulevaisuuksia, jotka perustuvat elämämme ekologisten reunaehtojen tunnustamiseen ja hyvän elämän tavoitteluun ihmistenvälisyyden rikastavan voiman kautta.

Sivistyminen on tutkimusmatka omaan itseen ja ulkoiseen todellisuuteen. Maailmasuhteen eheytymisessä on kysymys kehon, mielen ja sielun harmoniasta ja ihmisen kuulumisesta maailmaan. Uudistuva minuus rakentuu ihmisen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Ihminen tutkii ja ihmettelee maailmaa ja itseään tiedemiehenä, taiteilijana ja henkisenä olentona työvälineinään rohkea ja luova kokeileminen, dialogisuus ja hiljentyminen.

Maailmansuhdetta uudistavan oppimisen eturintamaan tarvitaan rohkeita ja ketteriä toimijoita, jotka uskaltavat tavoitella olemassa olevan ylittämistä. Tulevaisuuden oppiminen on yhä enemmän erilaisissa yhteisöissä tapahtuvaa vuorovaikutusta ja todellisuuden yhteisluomista. Tällaisen oppimisen edistämisessä edelläkävijöitä voivat olla taiteen ja kulttuurin alan toimijat kuten lastenkulttuurikeskukset sekä järjestöt, kansalaisyhteiskunnan toimijat ja vapaan sivistystyön oppilaitokset.

Lastenkulttuurilla vahva yhteys kestävään kehitykseen

Iina Berden, neuvotteleva virkamies
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriö on sitoutunut kestävän kehityksen tavoitteisiin ja ministeriön hallinnonalan toimilla edistetään kulttuurista muutosta kohti kokonaisvaltaista kestävää kehitystä. Ministeriön hallinnonalan erityinen vastuu on sosiaaliseen kestävyyteen liittyvien tavoitteiden edistämisessä, kuten sivistyksen ja ihmisten hyvinvoinnin vahvistamisessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävän kehityksen linjaus (2020) tukee ja täydentää Suomen kansallista kestävän kehityksen Agenda 2030:n toteuttamistyötä. Linjaus on kokonaiskuva ministeriön hallinnonalan osallistumisesta kestävän kehityksen globaalien tavoitteiden edistämiseen.

Lastenkulttuurin kannalta keskeisiä ministeriön toimia ovat lasten ja nuorten mielipiteiden kuuleminen ja huomioiminen, taiteen ja kulttuurin alojen toimijoiden kannustaminen toimimaan kestävän kehityksen mukaisesti ja aiheen osaamista edistäen, kulttuuriperinnön suojelemisen, vaaliminen ja kestävän käytön edistäminen kulttuuriperintöstrategian toimin sekä yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien edistäminen koko maassa.

Lastenkulttuurilla on vahva yhteys kestävän ja paremman maailman aikaansaamiseen. Lapset ja nuoret on tärkeä ottaa mukaan keskusteluun kestävästä kehityksestä ja luonnon monimuotoisuuden suojelusta. Taide ja kulttuuri tarjoavat erinomaisia keinoja lasten ja nuorten sekä käsitellä aihetta, että tuoda esiin oma näkemyksensä.

02

Kestävän kehityksen kasvatusta lastenkulttuurikeskuksessa

Taide- ja kulttuurikasvatuksella maailmaa pelastamaan

Miltä näyttää kestävän kehityksen kasvatus lastenkulttuurikeskuksessa? Se on näyttelyitä, esityksiä, opastuksia ja yleisötyötä, työpajoja, tapahtumia ja luovaa yhteistyötä, viestintää, arjen valintoja ja johtamista. Kestävän kehityksen näkökulma voi olla mukana lähes kaikessa lastenkulttuurikeskuksen toiminnassa. Kestävän kehityksen kasvatusta voi tehdä hyvin monella tavalla ja eri teemoilla taide- ja kulttuurikasvatuksen yhteydessä ja menetelmin.

Ympäristökasvatus, jonka rinnalla käytetään myös kestävän kehityksen kasvatus –termiä, on toimintaa, jonka tehtävänä on edistää kestävää elämäntapaa. Uudet varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmat kannustavat vieläkin kokonaisvaltaisempaan lähestymiseen, jossa inhimillisen kasvun ja kehityksen päämääränä on ekososiaalisesti sivistynyt kansalainen. Ekososiaalisesti sivistynyt kansalainen tiedostaa oman toimintansa vaikutukset muihin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan. Hän ymmärtää, että ihmiskunnan aineetonta pääomaa voidaan kasvattaa rajattomasti, mutta materiaaliselle kulutukselle maapallo asettaa rajat. Hänellä on kykyä liittää oma jokapäiväinen elämänsä osaksi suurta tarinaa, joka vahvistaa kokemusta elämän merkityksellisyydestä.

Kaikessa ympäristökasvatuksellisessa toiminnassa tavoitteena on ympäristövastuullisuus eli halu ja kyky osallistua ympäristöongelmien ratkaisemiseen. Ympäristövastuulliseksi toimijaksi kasvamiseen tarvitaan tutkitusti ympäristöherkkyyttä, ympäristömyönteisiä arvoja ja asenteita sekä tietoa ympäristöasioista. Lisäksi tarvitaan luottamusta omaan kykyyn vaikuttaa sekä konkreettisia taitoja toimia ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Alle kouluikäisillä lapsilla erityisesti ympäristöherkkyys eli myönteinen tunnepitoinen suhde luontoon on tärkeässä roolissa. Kun taas iän karttuessa tieto ja tietoisuus sekä taidot ja luottamus omiin kykyihin tulevat koko ajan tärkeämpään rooliin luontosuhteen rinnalle. Ympäristömyönteiset arvot ja asenteet ovat kaiken aikaa tärkeät. Taide- ja kulttuurikasvatuksen menetelmin voidaan vahvistaa kaikkia ympäristökasvatuksen osa-alueita - vain mielikuvitus on rajana ja jokaiselle löytyy varmasti itselle sopiva tulokulma aiheeseen.

ympäristökasvatus
demokratiakasvatus
ihmisoikeuskasvatus
empatiakasvatus
luontokasvatus
tunnekasvatus
globaalikasvatus
arvokasvatus
mediakasvatus
kulttuuriperintökasvatus
itsetuntokasvatus
rauhankasvatus
tulevaisuuskasvatus

kulttuurikasvatus
taidekasvatus

kestävän kehityksen kasvatus

Maailman rakastaminen on avain hyvään tulevaisuuteen

Arto O. Salonen
sosiaalipedagogiikan professori, Itä-Suomen yliopiston yhteiskunta- ja kauppatieteellinen tiedekunta
Suomen kestävän kehityksen asiantuntijapaneelin jäsen

Kulttuuri ja taide auttaa havahtumaan siihen hätkähdyttävän hienoon maailmaan, joka luo puitteet elämälle. Se maailma on keskinäisriippuvainen. Turhia osia ei ole vaan erilaiset maailmanosat tukevat toistensa olemassaoloa.

Maailman rakastaminen on avain hyvään tulevaisuuteen. Maailman rakastamisessa on kyse myötätuntoisesta toisen asemaan asettumisesta ja yhteisen hyvän löytämisestä. Se toinen voi olla ihminen tai mikä tahansa muu luonnon osa.

Ihmiset muu luonto muodostavat kokonaisuuden, jossa myös elottomalla luonnolla on keskeinen paikka. Siksi koko maailma on rakastamisen arvoinen. Sekin kallionkolo, jossa niin moni sukupolvien ketjuun kuuluva on ennen minua aistinut sitä samaa maailmaa, joka minä aistin nyt.

Voisiko myös taide- ja kulttuurikasvatusta viedä enemmän ulos?

Koostettu kirjasta "Loikkaa ulkoluokkaan",
Aulikki Laine, Meri Elonheimo ja Anna Kettunen (toim.)

"Isovanhempien aikaan jokaisella oli kosketus luontoon luonnostaan. Nykyään on paljon lapsia, joille luonto on vieras elementti. Lapsena ja nuorena saaduilla luontokokemuksilla on merkittävä vaikutus läpi elämän. Ulkona oppiminen edistää lasten luontosuhteen muodostumista ja syvenemistä.

Ulkona opettamista on tutkittu maailmalla paljon ja tulokset osoittavat, että ulos kannattaa lähteä. Luonto on luokkahuonetta monipuolisempi oppimisympäristö. Se mahdollistaa toiminnalliset, taiteelliset ja tutkimukselliset työtavat. Luonnossa oppilaan on mahdollista hyödyntää eri aisteja ja omaksua opetettava aines paremmin. Luonnossa oppiminen kehittää itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja ja kohentaa mielialaa.

Vuonna 2016 voimaan astunut perusopetuksen opetussuunnitelma luo hyvän perustan ulkona luonnossa oppimiselle. Arvoperustassa todetaan, että luontoa hyödynnetään oppimisympäristönä. Alkuopetuksessa luonnossa liikkuminen ja luontosuhteen vahvistaminen korostuvat, kun edistetään kestävää elämäntapaa. Luontosuhteen tärkeyttä ja kestävän elämäntavan välttämättömyyttä osana opetusta kuvaavat opetussuunnitelman lauseet "Ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Tämän ymmärtäminen on keskeistä ihmisenä kasvussa."

Ulkoluokka voi olla koulun piha, puisto tai vaikka läheinen jalkapallokenttä. Se voi olla lähimetsä, suo, puron varsi, järven tai meren ranta. Ulkoluokka on myös toimintatapa. Mitä luonnonympäristössä tapahtuva esitys, työpaja tai näyttely voisi tuoda taide- tai kulttuurikasvatukseen?

Taide- ja kulttuurikasvatus on monen kestävän kehityksen asiantuntijan mielestä yksi merkittävimmistä keinoista edistää kestävää kansalaisuutta. Kulttuurikasvatus sisältää jo valmiiksi monia näkökulmia ja menetelmiä, joilla vaativiin kestävän kehityksen kysymyksiin voi pureutua. Tekemisen, kokemisen, keskustelun ja yhdessä ihmettelyn kautta viesti painuu usein syvemmälle kuin vaikka vain kuunneltu asia. Taiteellisessa prosessissa luodaan ikään kuin arkinormeista poikkeava tila, jossa leikki, heittäytyminen, herkistyminen, kokeileminen ja totutun kyseenalaistaminen on sallittua. Taidekasvatukseen usein liitetyt kommunikaatiotaidot (aktiivinen kuuntelu, itsensä ilmaiseminen, dialogi), tunnetaidot, yhteistyötaidot, kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisutaidot sekä epävarmuuden ja ristiriitaisuuksien sietäminen ovat juuri niitä tulevaisuuden taitoja, joita viheliäisen kestävyyskriisin ratkaisemiseen tarvitaan.

Taidetoimintaan osallistuminen voi antaa välineitä tunteisiin, vastauksia kysymyksiin, kanavan ilmaisulle ja mielipiteille, se voi myös olla ihan konkreettista tekemistä ympäristön hyväksi. Koettu taide-elämys voi herkistää ja koskettaa arjen keskellä sekä pysähdyttää pohtimaan tunteiden nostattamia asenteita ja arvoja. Taide voi auttaa asettumaan toisen asemaan, näkemään asiat muusta kuin omasta näkökulmasta ja tuntemaan empatiaa muita eliöitä ja jopa elotonta luontoa kohtaan. Tällainen havahtuminen saattaa tarjota mahdollisuuden muutokseen kohti kestävämpiä elämäntapoja ja toimintaa. Juuri taiteen, kulttuurin ja yhteisöllisyyden kautta voidaan synnyttää uusia merkityksiä elämälle.

Tunteet, maailman reflektointi ja oman itsen pohdinta on osa taiteen tekemisen ydintä. Ilmastonmuutos ja muut ahdistustakin herättävät vaikeat aiheet on ehkä helpompi ottaa käsittelyyn taiteen kautta ja samalla tulee peilattua oma rooli ja ajattelutapa esimerkiksi luonnonsuojeluun, kulutukseen ja ihmisoikeuksiin. Taideteosten ja -tekojen kautta voi ottaa kantaa, niiden myötä viestiä voi vahvistaa ja saada oman ryhmän tuen ja kulttuurin ammattilaisen avun ajatustensa muovaamiseksi taiteeksi. Taide auttaa ilmaisemaan tunteita ja ajatuksia, visualisoimaan ja sanoittamaan niitä.

Kulttuuri tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet maapallon ja ihmiskunnan tilan tarkastelemiseen ennen, nyt ja tulevaisuudessa. Kulttuuriperintöä ja historiaa tutkimalla ymmärrys menneestä, ja siitä miten nykytilanteeseen ollaan tultu, kasvaa. Tätä päivää ja tulevaisuutta pohtivat monet nykytaiteilijat, mikä luo oivallisen maaperän tulevaisuuden visiointiin lasten ja nuorten kanssa. Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia pohdittaessa tarvitaan kuvittelun taitoa ja näkymättömän tekemistä näkyväksi.

Taide- ja kulttuurikasvatuksen keinoin ilmastokasvatuksen polkupyörämalli lentoon

Jotta voitaisiin tehdä mahdollisimman vaikuttavaa ympäristökasvatusta, on laadittu erilaisia ympäristökasvatuksen malleja, jotka hahmottavat kukin omalla tavallaan kuinka toivottua tavoitetta voidaan lähestyä ja mistä osa-alueista vaikuttava ympäristökasvatus koostuu. Suomalaisen ympäristökasvatuksen ehkä vakiintuneimmat mallit ovat vuonna 1998 laadittu Palmerin puumalli sekä suomalainen Jerosen ja Kaikkosen vuonna 2001 laadittu talomalli.

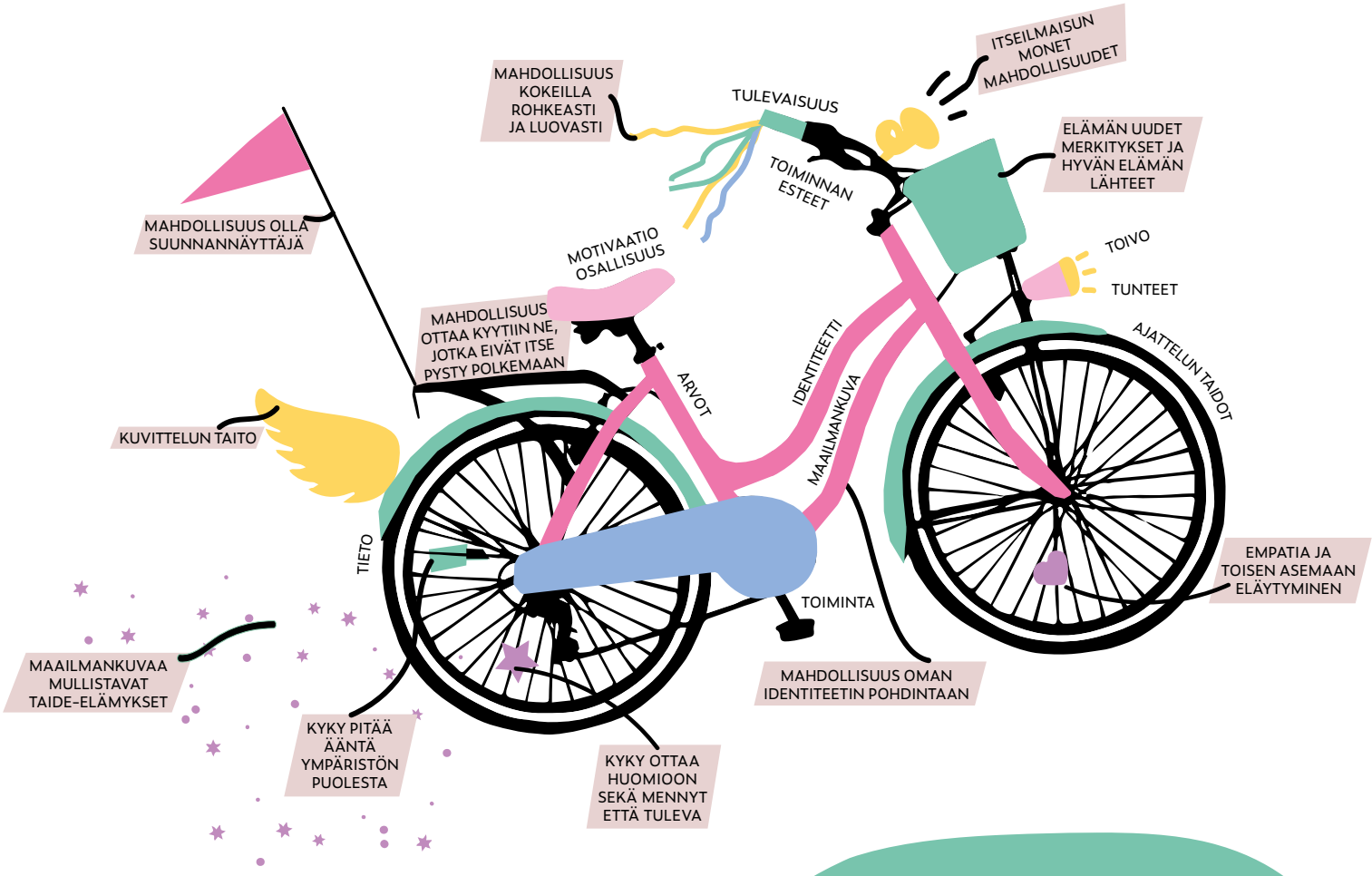
Vuonna 2017 neljän ilmastokasvatuksen tutkijaa, Sakari Tolppanen, Essi Aarnio-Linnanvuori, Hannele Cantell ja Anna Lehtonen, kehittivät kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen polkupyörämallin, joka on yksi tällä hetkellä ehkä eniten käytössä olevan ympäristökasvatuksen malleista. Valitsimme tämän uuden polkupyörämallin tähän oppaaseen pohjaksi havainnollistamaan taide- ja kulttuurikasvatuksen moninaisia keinoja ja voimaa ilmasto- sekä laajemminkin kestävän kehityksen kasvatuksen eri osa-alueilla.

Alkuperäisessä ilmastokasvatuksen polkupyörämallissa "pyörät kuvaavat ilmastonmuutokseen liittyvää tietoa ja ajattelun taitoja. Tiedon määrä ei kuitenkaan saa olla itsetarkoitus, vaan tietoa tulee käyttää kriittisesti, vertaillen, analysoiden ja uutta ymmärrystä rakentaen. Oppijan identiteetti, arvot ja maailmankuva luovat perustan ilmasto-oppimiselle. Niiden muodostamaan runkoon kiinnittyvät myös uudet tiedot ja taidot. Ketjut ja polkimet edustavat toimintaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Toiminnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä toimintaa 'todellisen elämän' kysymysten parissa. Satula, polkijan istuin, kuvaa mallissa polkijan motivaatiota ja osallisuuden kokemusta. Jotta ilmastokasvatus olisi motivoivaa, sen ei tule kuvata ilmastonmuutosta etäisenä ongelmana eikä liian vaikeana ymmärtää. On olennaista korostaa, että koska ihmiset ovat rakentaneet yhteiskunnan, ihmiset pystyvät sitä myös muuttamaan.

Jarrut kuvaavat toiminnan esteitä. Esteet ovat usein inhimillisiä, vaikkapa laiskuudesta ja mukavuudenhalusta johtuvia, mutta myös rakenteellisia esteitä on paljon. Ilmastonmuutos ilmiönä herättää osassa ihmisistä voimakkaita tuntemuksia, joita mallissa kuvaa etenemistä ohjaava lamppu. Tulevaisuuden pohtiminen ja visioiminen on keskeinen ilmastokasvatuksen osa-alue: ohjaustangolla pyörää ohjataan haluttuun suuntaan."

Taide- ja kulttuurikasvatuksen keinoilla ja mahdollisuuksilla tuunatulla polkupyörällä on mahdollisuus nousta lentoon ja lentää paikkoihin, joita emme ehkä osaa vielä edes kuvitella. Kuten aurinkoakaan ei voi katsoa suoraan kohti, on hankalia asioita joskus vaikea katsoa aivan suoraan ja todella nähdä. Taide sen sijaan katsoo asioita ja ilmiöitä hieman sivuun, niin että jotain olennaista ja ehkä yllättävääkin nousee näkyviin. Miten sinä tuunaisit polkupyörää oman taiteenalasi tai lastenkulttuurikeskuksesi näkökulmasta?

Polkupyörämalli

Miten sinä tuunaisit ilmastokasvatuksen polkupyörää oman taiteenalasi tai lastenkulttuurikeskuksesi näkökulmasta?

Kuva: Alkuperäinen ilmastokasvatuksen polkupyörämalli: Tolppanen, S., Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H. & Lehtonen, A. 2017. "Pirullisen ongelman äärellä – kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen malli." Kasvatus 48 (5), 456–468.
Taide- ja kulttuurikasvatuksella tuunattu polkupyörä: Janina Ahlfors ja Kristiina Tiainen, Kuvittaja: Outi Virtanen

Taiteesta voimaa, herkkyyttä ja meteliä maailman hyväksi

Mari von Boehm,
Taide- ja ympäristökasvattaja

Lastenkulttuuri ei pelkästään suuntaa tulevaisuuden kestävyyteen, vaan voi edustaa kestävyyttä jo tänä päivänä. Jos lapset voivat kokea osallisuutta ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin, se voi kantaa aikuisuuteen saakka vastuullisuutena. Kestävien arvojen pohtiminen lasten ja nuorten kanssa on äärimmäisen tärkeää, tulevaisuushan on heidän.

Vihreät valinnat ja kierrätys eivät yksin riitä ympäristökriisin ratkaisemiseen. Muutettavana on kulutukseen perustuva yhteiskunta, luontoyhteyden katoaminen ja näihin liittyvä kestämätön elämäntapa. Taiteiden ilmaisutavoilla ympäristöön liittyvät haasteet voidaan kohdata positiivisessa valossa.

Taide on ihmisyyteen perustavanlaatuisesti liittyvää toimintaa, meille lajityypillinen tunnusmerkki jo ihmislajin eriytymisestä lähtien. Se voi antaa voimaa ja herättää herkkyyttä meissä yhä samoin kuin varhaisissa esivanhemmissamme. Se tuo merkityksellisyyttä elämään.

Taiteen tekeminen ja kokeminen ovat yhteydessä aisteihin ja kehollliseen kokemukseen. Niissä on väkevä voima ihmisen maailmasuhteen uudistamiseen. Taiteen parissa on mahdollista luoda uusia tulkintoja todellisuudesta ja visioida vaihtoehtoisia näkymiä tulevaisuuteen. Taide harjaannuttaa luovaa ajattelua, joka on edellytys uudenlaisen yhteiskunnan ratkaisujen rakentamisessa.

Taiteen tekeminen voi olla myös yhteisöllisyyttä rakentavaa ja se voi luoda tunnetta, että kuuluu sekä menneeseen että tulevaan, on osa jatkuvuutta. Taide voi saada aikaan tarvittavaa liikettä ja meteliä, joka vaikuttaa päätöksentekoon ja isoihin toimijoihin.

Meidän taiteen ja kulttuurin parissa työskentelevien tärkein tavoite kestävää elämäntapaa etsittäessä on, että voisimme muuttaa vallitsevan kulutukseen liittyvän onnellisuuden tavoittelun kulttuuriseen ja yhteisölliseen rikkauteen.

Case

Taiteella uskoa tulevaisuuteen

Heidi Valjus,
Annantalo

Ympäristökriisi ja kiihtyvällä tahdilla muuttuva maailma ovat saaneet lapset ja nuoret huolestumaan tulevaisuudesta. Huoli oli myös nähtävissä Annantalon taideopetukseen osallistuvien lasten ja nuorten ajatuksissa. Mutta mitä lastenkulttuurikeskus voisi tehdä luodakseen lapsille ja nuorille toiveikkaita näkymiä tulevaisuuteen? Voisiko taide- ja tulevaisuuskasvatuksen yhdistäminen olla ratkaisu?

Tätä tutkimaan lähti Helsingin kaupungin lasten ja nuorten taidekeskus Annantalon taideopettajista ja Tulevaisuuskoulun tulevaisuuskasvatuksen asiantuntijoista koottu työryhmä, joka syventyi aiheeseen osana Tulevaisuuslaboratorion toimintaa. Tulevaisuuslaboratorio oli Annantalon, Tulevaisuuskoulun ja kuvataiteilija Nestori Syrjälän yhteinen tulevaisuuden tutkimiseen pohjautuva installaatio, joka toimi myös alustana ja innoittajana erilaisille poikkitaiteellisille ja -tieteellisille tapahtumille, koulutuksille ja työpajoille.

Työryhmän tehtävänä oli yhdistää eri taiteenlajien ja tulevaisuuskasvatuksen menetelmiä ja kehittää uusia työpajamenetelmiä, joissa molemmat ovat tasapuolisesti läsnä. Työryhmä kehitti ja testasi lapsiryhmien kanssa kaksi työpajaa, joissa teemoina ovat tulevaisuuden ruoka ja työ. Dialogi, positiivinen tulevaisuusajattelu ja mielikuvittelun merkitys ovat työpajojen keskiössä.

Työpajoista julkaistiin vapaasti ladattavissa oleva menetelmäopas Taiteillen tulevaisuuksiin – tulevaisuuskasvatuksen menetelmiä alakoululaisille inspiraatioksi opettajille ja kasvattajille.

Taide- ja tulevaisuuskasvatuksen yhdistäminen osoittautui hyvin luonnolliseksi, vaikka yhteisen ymmärryksen syventäminen otti aikansa. Lastenkulttuurikeskuksille tulevaisuuslukutaidon toteuttaminen on luontevaa. Luovien menetelmien avulla voimme vaikuttaa positiivisesti lasten ja nuorten tulevaisuususkoon ja mielikuvittelun voimaan nyt ja tulevaisuudessa.

Maailmanperintöagentit - ja lähettiläät

Victoria Nylund,
Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto Bark

Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto Bark on kehittänyt kaksi pedagogista ohjelmaa, jotka esittelevät Suomen puoleista osaa Korkean rannikon ja Merenkurkun saariston maailmanperinnöstä. Ohjelma pohjaa maailmanperintöön ja sen tavoitteena on antaa lapsille uusi linssi, jonka läpi he voivat nähdä mannerjään muovaamia jälkiä lähiympäristössään.

Maailmanperintöagentit on suunnattu vuosiluokille 0-2. Lapset saavat mahdollisuuden ryhtyä oikeiksi Maailmanperintöagenteiksi osallistavalla ja leikkisällä tavalla. He oppivat hiippailemaan kuten agentit, tulkitsemaan jääkauden jälkiä lähiympäristössä ja raportoimaan agenttipomolle löytämänsä jäljet! Ohjelma esittelee maailmanperintöä tehtävien ja animaatioiden avulla. Pedagoginen paketti sisältää: johdatusvideon, agenttien vierailun paikan päällä, jälkeen suoritettavan tehtävän ja näyttelyn.

Maailmanperintölähettiläät on suunnattu vuosiluokille 4-6.
Ohjelma pohjautuu yhteiseen vastuuseemme suojella ja hoitaa maailmanperintöämme. Ohjelmassa kiinnitetään huomio ainutlaatuiseen geologiaamme ja erityiseen luontoomme. Oppilaista tulee Lähettiläitä, jotka oppivat suojelemaan maailmanperintöä.

Oppilaat käyttävät ympäristötaidetta konkreettisen suojelun välineenä fladoilla (maankohoamisen myötä syntynyt vesistö). Ohjelma esittelee muutamia hienoja mahdollisuuksia maailmanperintöluonnon suojelussa ja osoittaa, että ihminen ei yksin muokkaa luontoa. Myös luonnolla on omat voimansa. Pedagoginen paketti sisältää: johdatus videon ja ennakkotehtävän, pedagogin vierailun ja loppukirjeen koululle.

Case

Kestävää kehitystä matkalaukuissa

Terhi Siippainen,
Lastenkulttuurikeskus Verso

Lastenkulttuurikeskus Verson jäsenkunnissa 0–5-vuotiaiden varhaiskasvatusryhmät osallistuvat vuosittain monitaiteiseen tuokioon, Satusalkkuseikkailuun. Taidetuokioissa käsitellään kestävää kehitystä erilaisista näkökulmista.

Vedenneito ja kala -tuokiossa taidekasvattaja tuo mukanaan matkalaukun, jossa on vesiteemaan johdattavia esineitä, kuten pullopostia ja simpukan kuoria. Tuokion aikana käydään toiminnallisesti leikkien, liikkuen ja laulaen läpi tarina vedenneidosta, jonka kalaystävä on juuttunut purkkiin. Kala pelastetaan yhdessä ja samalla pohditaan vesien suojelua.

Unohtuneet eväät -tuokiossa matkalaukusta löytyy paikalliseen kulttuuriperintöön liittyvä valokuvasuurennos ja vanhoja esineitä. Isänsä unohtuneita eväitä työmaalle kuljettavan lapsen tarina käydään läpi toiminnallisesti draamaleikin keinoin, aluksi aikakoneella matkustaen. Leikin lomassa pohditaan mikä oli ennen vanhaan erilaista kuin nyt.

Roskajuttu-teemassa puolestaan hyödynnetään kierrätysmateriaaleista valmistettua esineteatteria mm. Pertti Purkin ja Mauno Mehupöntön seurassa, soitetaan romusoittimilla ja opetellaan samalla lajittelemaan roskia.

Keke-teemat luotiin monitaiteisiin taidekasvatustuokioihin varhaiskasvatuksen toiveesta. Kaikkia teemoja voi syventää ryhmän oman aikuisen johdolla valmiiden vinkkien avulla. Lapset innostuvat aiheista helposti ja ryhmän aikuisten antama palaute on ollut kiitollista ja kannustavaa.

Kasvattakaamme yhdessä kestävän tulevaisuuden rakentajia pienestä pitäen!

Case

Isot linjat ohjaavat kulttuurikasvatusohjelmaa

Janina Ahlfors,
Taidekaari

Taidekaari on Tampereen kaupungin oma kulttuurikasvatusohjelma, jonka asiakkaina ovat kaikki kaupungin eskarit ja koululaiset. Kestävä kehitys on ollut meille tärkeä asia jo vuosia, mutta muutaman vuoden ajan olemme nostaneet sen tärkeimmäksi kehittämiskohteeksemme. Kehittämistyö on aloitettu toimintamme ja keke-näkökulmien kartoittamisella. Yksi lähestymistapa tähän tarkasteluun on ollut isojen strategioiden ja suunnitelmien vertaaminen omaan toimintaamme.

Esimerkiksi YK:n Agenda 2030- ja Kestävä Tampere 2030 -ohjelmien tavoitteiden läpikäynti ja peilaaminen kulttuurikasvatusohjelman toimintaan ja arvoihin oli uusia näkökulmia antavaa, totesimme mm. toteuttavamme kunnallisenakin tahona luontevasti useaa kohtaa Agenda 2030 tavoitteesta 8 (Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua). Oli huojentavaa huomata miten kotikaupunki ottaa koppia isoista asioista, joihin pienen kulttuurikasvatusyksikön on isossa kaupungissa vaikea vaikuttaa. Toisaalta huomasimme tekevämme jo paljon yhteisten visioiden eteen ja toteuttavamme monenlaisia tavoitteita isoista strategioista.

Toinen lähestymistapa oli palastella kulttuurikasvatusohjelma taiteenlajeittain ja lähteä etsimään juuri niille ominaisia ja sopivia muotoja ja tavoitteita toteuttaa kestävän tulevaisuuden rakentamista.

Tämä vaatii asioiden myllläämistä yhdessä kunkin taiteenlajin ohjaajien kanssa ja prosessi on yhä käynnissä, mutta näin saamme kestävän kehityksen aidosti istutettua ohjelmaamme aiteenlajien nyansseja unohtamatta.

Kulttuurialalla on mahdollisuus toimia hyvin eettisesti ja kestävän kehityksen mukaisesti ja monessa kohtaa olemme muita aloja edellä, mutta tekee myös hyvää tarkastella omaa toimintaa hieman erilaisten tai ulkopuolisten näkökulmien kautta. Tämä auttaa löytämään uusia kehittämisen paikkoja ja toisaalta lujittaa käsitystä omista saavutuksista ja vahvuuksista. Jokainen teko edistää yhteisiä tavoitteita ja yllättäviäkin ideoita saattaa syntyä, kun siirtyy hieman oman ajattelutavan ulkopuolelle ja suhteuttaa esimerkiksi kansainväliset tavoitteet omaan toimintaan sopiviksi käytänteiksi, teoiksi ja ideoiksi.

Case

Vedenkiertokulusta perinnesoittimilla

Henna Leisiö,
Kulttuuriosuuskunta Uulu

Uulun toiminnan ytimenä ovat aina olleet eri maanosien perinnesoittimet, joista suurin osa on tehty käyttäen perinteisiä luonnonmateriaaleja. Soitinkokoelman instrumenteista löytyy puun ja nahan lisäksi mm. tuohta, ruokoa, sulkaa, kurpitsaa, pähkinää, olkea, simpukkaa, eläinten kilpiä, savea ja lukuisia hedelmiä. Näiden kautta olemme jo 17 vuoden ajan opettaneet kestävän kehityksen teemoja. Meillä on myös mm. oma luontotemainen konserttisarja, jossa esitellään eri osissa veden kiertokulkua, metsien ekosysteemiä, luonnonsuojelun tahtotilaa, pölyttäjien merkitystä ja muovia ja kierrätystä, sekä lukuisia metsään ja paimenperinteeseen liityviä kokonaisuuksia. Uulu keikkamatkat kuljetaan etanoli- ja kaasuautoilla.

Case

Museo kestävän elämäntavan oppimisympäristönä

Kristiina Tiainen,
Sagalund

Sagalund on museo ja lastenkulttuurikeskus, joka sijaitsee Kemiönsaarella. Sagalundin lastenkulttuuritoiminnan kuten myös ympäristökasvatustoiminnan lähtökohtana on säätiön museoiden vaalima kulttuuriperintö – kulttuuriympäristö, rakennukset, esineistö, arkistot mutta myös biologinen ja aineeton kulttuuriperintö.

Kulttuurihistoriallisella museolla on mahdollisuus konkretisoida ajallista mittakaavaa ja muistuttaa miten nopeasti tiettyjä muutoksia yhteiskunnassa ja arkisessa elämässä on tapahtunut. Museo voi esitellä kuinka monella eri tavalla voi elää ja kuinka elämäntavat voivat muuttua. Tämä auttaa yleisöä ymmärtämään, että tämän hetkinen todellisuus ei ole kaikki ja kiveen hakattu, vaan tulevaisuus on jotain, jota emme osaa vielä edes kuvitella. Voimme tehdä mullistavia muutoksia kestävämmän tulevaisuuden rakentamiseksi. Tähän ajatteluun pohjaa myös Sagalundin ympäristökasvatussuunnitelma.

Sagalundin ympäristökasvatuksen sisältöjen kivijalkana on omavaraistaloudesta oppiminen. Keinoina tässä esimerkiksi koulukasvimaatoiminta ja kasvimaat oppimisympäristöinä. Omavaraisuuteen kuuluu materiaalien tarkka hyödyntäminen ja itse tekeminen, yleensä luonnonmateriaaleista. Positiivisen nuukailun ajatus eli korjataan, käytetään uudelleen ja kierrätetään on omavaraisajattelun ytimessä.

Toisaalta Sagalundissa opetetaan taitoja, jotka konkreettisesti lisäävät omavaraisuutta ja mahdollistavat kestävää elämäntapaa – kuten parsinta tai hävikkiruuan hyödyntäminen. Toisaalta taas muistutetaan, että ei niin kauan sitten elettiin hyvin erilaisessa todellisuudessa, jossa materiaa ei ollut yltäkylläisesti. Toisena tärkeänä osa-alueena omavaraisesta elämästä oppimisessa on läheinen luontosuhde ja luonnon kunnioitus. Keinoista esimerkiksi aikamatkat ovat elämyksellinen ja tunnepitoinen tapa välittää tietoa, joten ne sopivat erinomaisesti myös ympäristökasvatukseen.

Sagalundille on ensimmäisenä museona ja ensimmäisenä lastenkulttuurikeskuksena Suomessa myönnetty Vihreä lippu toukokuussa 2020. Sagalund valittiin myös Vuoden Vihreä Lippu -toimijaksi 2020. Vihreän lipun toimintaa suunnitellaan lasten ideoista lähtien. Vuoden teema huomioidaan myös tapahtumissa ja aikamatkoilla. Näin saadaan aina myös järjestelmällisesti uusia näkökulmia hyödyntää säätiön museoiden kulttuuriperintöä kestävän kehityksen teemojen esiintuomiseen.

Ympäristötunteet ja niihin vastaaminen

Moni opetuspuolella työskentelevä on huomannut lasten ja nuorten kasvavan huolen maapallon tulevaisuudesta. Huoli, suru, kiukku tai välinpitämättömyys saattavat kanavoitua taiteen tekemiseen. Kaikenlaiset tunteet ovat ok, usein ne vaihtelevatkin tilanteiden ja päivien mukaan. Tärkeää on kohdata tunteet sellaisena kuin ne ovat, puhua niistä avoimesti, purkaa mahdollisuuksien mukaan ja auttaa näkemään myös positiivisia näkökulmia. Toiminta lisää toivoa, joten voimme helpottaa lasten ja nuorten huolia tekemisen, keskustelun ja ilmaisun avulla. Aikuisen tulee olla itse valmis kohtaamaan monenlaiset tunteet ennen kuin sukeltaa lasten ja nuorten kanssa vaikeisiin teemoihin. On hyvä käydä itsekseen läpi millaisia tunteita ja ajatuksia kestävään kehitykseen liittyvät muutokset ja esimerkiksi ilmastonmuutos herättävät.

Tutkijoiden mukaan nuorten ilmastoahdistus on stressitekijä, joka saattaa muuttua mielenterveysongelmaksi tai pahentaa aiemmin ilmenneitä mielenterveysongelmia. "Vaikka se satuttaa ja aiheuttaa surua, ilmastoahdistus on rationaalista, eikä se ole merkki mielen sairaudesta. Sen voi ajatella olevan 'käytännöllistä ahdistusta', joka saa joskus ihmiset arvioimaan uudelleen käyttäytymistään ja vastaamaan asiaankuuluvalla tavalla epävarmuuteen", Bathin yliopiston kansainvälisessä ilmastotunteita käsittelevässä kyselytutkimuksessa todetaan.

Onko lasten ja nuorten tarpeen tietää ikävistä asioista tai onko näitä vaikeita asioita pakko ottaa esille? Lapsilla on oikeus tietää mitä maailmassa tapahtuu, mutta heillä on oikeus saada tieto turvallisesti, ikätasoisesti ja hallitusti. Tunteeseen voi vastata tiedolla ja toiminnalla. Aktiivinen toimiminen auttaa purkamaan turhautumista tai avuttomuuden tunnetta, tieto antaa pohjaa ja perusteluita toiminnalle. Aina ei tietenkään kannata velloa ikävissä asioissa, toivoa lisäävät myös luonnon upeuden ihastelu ja tutkiminen, kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen ja hyvät uutiset sekä niiden juhlistaminen taiteen keinoin.

Vinkki: Hyviä uutisia kestävästä kehityksestä -Facebook-ryhmä kokoaa positiivisia näkökulmia.

Klikkaa itsesi ryhmään tästä!

Toivoon tarvitaan tunnetaitoja ja toimintaa

Pinja Sipari,
Toivoa ja toimintaa

Toivo on saanut erityisen sijan monien meidän kestävän kehityksen haasteiden maailmassa elävien mielissä ja sydämissä. Se onkin hyvinvointimme ja elämänlaatumme kannalta tärkeä tunne. Moni lasten ja nuorten kanssa työskentelevä etsii nyt kiihkeästi tapoja lisätä toivoa kestävän kehityksen kysymyksissä. Tärkein neuvoni etsijöille on tämä: kun ensin löydät oman toivosi, on sitä sitten helppo välittää muillekin.

Valitettavasti kestävän kehityksen haasteet ovat edenneet pisteeseen, jossa etsivä kyllä löytää toivon, mutta ei välttämättä ihan helposti. Askelista vaikein on se ensimmäinen: haastavan nykytilanteen hyväksyminen. Vasta sen jälkeen on mahdollista saada realistisia toivon kokemuksia.

Tunnetaitojen, eli tunteiden tunnistamisen, sanoittamisen, säätelemisen ja ilmaisemisen harjoittelusta on paljon apua toivon löytymisen polulla. Toivo on myös liikettä, tekemistä ja toimintaa. Itselle tärkeiden asioiden puolesta toimiminen on toivon kasvattamisen ydintä. Aikuisten tehtävänä on auttaa lapsia ja nuoria löytämään heitä kiinnostavat vaikuttamisen tavat. Mahdollisuuksia on lukemattomia.

Taiteella, kulttuurilla ja luovuudella on toivon rakentamisessa keskeinen rooli. Ne auttavat tunteiden kohtaamisessa ja käsittelyssä, paremman maailman kuvittelussa ja vaikuttavien viestien muotoilussa.

Ympäristöhuolien maailmassa haluaisin vielä muistuttaa, että toivo on vain yksi tunne muiden joukossa. Maailmaa parantaessa voi kasvattaa myös iloa, intoa, uteliaisuutta, yhteisöllisyyttä, merkityksellisyyttä, lempeyttä, myötätuntoa ja voimaa.

Utopioiden tila

Elsa Lankinen, Vaara-kollektiivi
Hanna Kaisa Vainio, Kulttura Kainuun lasten- ja nuorten-kulttuurikeskus

Utopioiden tila – ilmastonmuutos ja ympäristötunteet on Vaara-kollektiivin ja Kainuun lasten- ja nuortenkulttuurikeskuksen Kultturan osallistava taideprojekti, joka käsittelee kainuulaisten nuorten ympäristötunteita ja tulevaisuuden utopioita. Ilmastonmuutos ja ekologinen kriisi lävistävät koko elämäntapamme ja vaihtoehtojen pohtiminen on välttämätöntä pyrkiessämme kohti kestävämpää ja oikeudenmukaisempaa maailmaa. Utopioiden tila kutsuu nuoret mukaan tähän keskusteluun ja pyrkii luomaan moninaisille tunteille ja utopioille turvallisen tilan.

Projekti alkoi kaikille Kainuun yläkouluille lähetetyllä verkkokyselyllä, joka käsittelee nuorten kokemuksia ilmastonmuutoksesta ja tulevaisuudesta. Kysely antaa anonyymin ja tasavertaisen osallistumisen mahdollisuuden koko maakunnan yhdeksäsluokkalaisten ikäryhmälle. Tavoitteena ei ole yhdenlaiset näkökulmat, vaan antaa ääni nuorten kokemuksille ja tunteille. Kyselyn ja syventävien työpajojen pohjalta rakentuu Kajaaniin keskustaan tyhjään liiketilaan Utopioiden tila, jossa nuorten ja taiteilijoiden kokemuksista syntyy poikkitaiteellinen näyttely. Utopioiden tila rakentuu immersiiviseksi, moniaistiseksi tilaksi, joka tarjoaa erilasia impulsseja ja osallistamisen tapoja aiheen käsittelyyn.

Utopioiden tilaan kutsutaan vierailulle kaikki Kajaanin alueen yhdeksäsluokkalaiset osana koulupäivää. Projekti tarjoaa kainuulaisille nuorille uudenlaisen foorumin ilmastonmuutoksen ja ympäristötunteiden luovaan käsittelyyn ammattitaiteilijoiden kanssa. Keskiössä on nuorten kokemusten kuunteleminen, sekä toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen, myös ekokatastrofin ratkaisijoina.

Aiheen vaikeus, ristiriita ja eksistentiaalinen laajuus saavat olla työskentelyssä läsnä.

Utopioiden tilassa (2021) työskentelee Vaara-kollektiivin, Mustarindan ja Kultturan taiteilijoita ja taidekasvattajia. Koollekutsujana toimii Vaara-kollektiivin Elsa Lankinen. Projektia tukee Taiteen edistämiskeskus.

Asuuko sinussakin aktivisti?!

Millaisia ajatuksia sinussa herättävät sanat aktivismi tai aktivisti? Joskus näihin sanoihin liittyy negatiivisia mielikuvia, vaikka useimmiten aktivismin taustalla on tavoite jostakin hyvästä kuten tasa-arvosta, eläinten kunnioittavasta kohtelusta tai yhteisen luontomme suojelusta. Ehkä aktivistien tapa nostaa asioita esiin jopa metelin kanssa tai rohkea vaatimus muutoksesta, joskus jopa tottelemattomuuden kautta, ärsyttää joitain ihmisiä. Aktivismi voi tuntua puoluepoliittiselta kannanotolta tai henkilökohtaiselta mielipiteeltä, joka saattaa tuntua neutraalin opettajuuden kannalta ongelmalliselta. Ihmisen toiminnan aiheuttama ilmastonmuutos tai luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen eivät kuitenkaan ole mielipiteitä tai politiikkaa, vaan laajan, kansainvälisen tutkijayhteisön todentamia faktoja.

Kulttuuriväki on aina ollut halukasta kertomaan mielipiteensä, käymään arvokeskustelua ja nostamaan esille hankaliakin asioita. Jokainen taidekasvattaja todennäköisesti pyrkii edistämään lasten ja nuorten luovuutta, ajattelun taitoja, vuorovaikutusta, rohkeutta, itseilmaisua ja toimintakykyä. Voisiko siis sanoa, että kasvatamme aktivisteja, näitä taitojahan tarvitaan aktivismiin? Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen on yksi perusopetuksen opetussuunnitelman laaja-alainen osaamiskokonaisuus. Koulu pyrkii kasvattamaan aktiivisia, ekososiaalista sivistystä omaavia kansalaisia, taidekasvattajat eivät siis ole yksin tavoitteidensa kanssa.

Auttamalla lapsia löytämään omat mielipiteensä ja äänensä, rohkaisemalla heitä puuttumaan maailman epäkohtiin ja toimimaan hyvien, itselle tärkeiden asioiden puolesta on myös ekoteko. Maapallo tarvitsee kipeästi aktiivisesti puolustavaa ja korjaavaa aktivismia mahdollisimman monelta meistä. Jokaisella taidekasvattajalla on mahdollisuus sytyttää kipinä tai olla tukena lasten ja nuorten kannanotoissa ja oman tulevaisuutensa puolesta puhumisessa.

Tampereen yliopiston ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen yliopistonlehtori Essi Aarnio-Linnanvuori on luennollaan syksyllä 2021 sanonut, että lapsella on oikeus olla ympäristökansalainen nyt. Yhteiskuntamme rakenteen vuoksi lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisia tukemaan tätä oikeutta. Jokaisen kasvattajan velvollisuus on itse osallistua lasten ja nuorten tulevaisuuden turvaamiseen toimimalla aktiivisesti kestävän tulevaisuuden puolesta. Jos olet lasten oikeuksien aktivisti, sinun tulee olla myös kestävän kehityksen aktivisti. Miltä kuulostaa? Voisiko koko lastenkulttuurikeskuksenne tai edustamasi taho tunnustautua kestävän kehityksen aktivistiksi?

Lastenkulttuurikeskusten liiton kevätpäivillä 2020 Annantalon järjestämässä "Kestävä tulevaisuus ja lastenkulttuuri" -webinaarissa nousi osallistujien kesken esiin ajatus, että meidän lastenkulttuuritoimijoiden tulisi suorastaan "mellakoida" lasten ja nuorten paremman tulevaisuuden puolesta. Taiteen kautta voimme protestoida rauhanomaisesti, terävästi, koskettavasti tai intohimoisesti. Miltä näyttää teidän keskuksenne mielenilmaus luonnon puolesta? Miten nostatte esiin tärkeät asiat taiteen voimaa ja luovaa kykyänne käyttäen? Vallataanko taiteella taloja ja tiloja ympäristön hyväksi? Tehdäänkö teillä vaikuttavaa taidetta? Tai ympäristötekoja kulttuurikasvatuksen avulla? Johtaako toimintaanne päämäärä kestävän tulevaisuuden rakentamisesta?

Vinkki: Voisiko lastenkulttuurikeskus olla jopa luonto- tai ympäristökoulun kaltainen toimija? Arkkitehtuuri ja ympäristökulttuurikoulu Lastu esimerkiksi kuuluu luonto ja ympäristökoulujen verkostoon ja toimii lisäksi kehittämiskeskuksena.

Klikkaa itsesi luontokoulujen verkkosivuille tästä!

Case

Lastun arkkitehtuuri- ja taidekasvatuksen perustana oma arkiympäristö

Mervi Eskelinen,
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu

Lastu on pitkänlinjan kestävän kehityksen toimija. Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastussa, joka ylläpitää Lastenkulttuurikeskus ja Rakennuskulttuurikeskus Lastua, kestävän kehityksen periaatteet ovat koko toiminnan arkea. Hyvä ympäristö, taloudellinen kestävyys ja vastuuntunto sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ovat ne arvot, johon luova ja koko ajan uutta oppiva kestävä arki Lastussa pohjautuu. Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Lastussa työskentelyn perusta on kehittää valmiuksia vastuun kantamiseen sekä ympäristön että ihmisen hyvinvoinnista.

Lastun toiminta on alkanut 90-luvun alussa siitä, että on pelastettu ja siirretty vanha kansakoulu ja huollettu entisen maalaistalon pihapiirin muut rakennukset kuntoon. Perinteitä kunnioittava ja säästävä elämäntapa on jatkunut toiminnan kaikilla tasoilla. Huomiota ei haluta kiinnittää ainoastaan rakennuksiin ja fyysiseen ympäristöön, vaan huomion kohteena on koko ympäröivä todellisuus ajallisine kerrostumineen ja sosiaalisine ulottuvuuksineen sekä ympäristön suhde ihmisen olemassaoloon ja toimintaan. Toiminnalla ohjataan tuntemaan ja arvostamaan laajasti koko oman ympäristön aineellista ja henkistä kulttuuriperintöä. Osallistujat pääsevät tekemään käsillä sekä aistimaan ja kokemaan kehollaan erilaisia materiaaleja, tekniikoita ja taiteen lajeja. Keskiössä on oma tekeminen ja osallisuus, joka vahvistaa omasta ympäristöstä huolehtimisen tietoja ja taitoja.

Lastun toiminnan tärkein tavoite on silmien avaaminen omalle arkiympäristölle. Konkreettinen, maanläheinen suhde ympäristöön. Lastun arkkitehtuuri- ja taidekasvatuksessa herätellään ihmisen herkkyyttä huomata erilaisia ympäristön ilmiöitä ja pysähdytään ympäristön eri elementtien ja hienovireisimpienkin yksityiskohtien havaitsemisen äärelle. Ympäristöherkkyyttä ja havaitsemisen kykyä harjoittavat moniaistiset työskentelytavat ovat toiminnan lähtökohta.

Ympäristön kokonaisvaltainen aistiminen katsellen, kuunnellen, haistellen, maistellen ja tunnustellen sekä ympäristön tutkiminen liikkuen ja leikkien rakentavat kokemuksellista ja monitasoista ympäristösuhdetta. Aidot omat elämykset ja -kokemukset saavat tiedostamaan ja pohtimaan inhimillisen elämän ja ihmisyyden arvoja. Havaintoja työstetään taiteen keinoin teoksiksi: rakennelmiksi, maalauksiksi, valokuviksi, kädentöiksi. Työskentely ja kriittinen pohdinta vahvistavat henkilökohtaista suhdetta ympäristöön ja samalla osallistumisen ja kuulumisen tunteita. Vahva merkityksellinen ja henkilökohtainen suhde herättää huolehtimaan omasta ympäristöstä. Havainnoinnin, kokemisen ja työskentelyn tiimellyksessä löydetään myös yhdessä keinoja ja välineitä vaikuttaa oman ympäristön rakentumiseen.

Paikkalähtöisessä työskentelyssä ymmärretään oman arkiympäristön arvokkuus ja vahvistetaan paikallisidentiteettiä. Toiminnassa on mukana tiedollinen puoli ja taiteellinen työskentely, tiede ja taide, jotka käyvät vuoropuhelua. Ilmiöitä tarkastellaan moninäkökulmaisesti ja yhteistoiminnallisesti. Tutkimukset, löytöretket ja havainnointi avaavat aikaa, tapahtumia ja asioita, joita kootaan ja lajitellaan. Monitaiteiset lähestymistavat ovat kuvien tekemistä, rakentelua, kädentaitoja, performansseja ja yhteisötaideteoksia. Kokemuksellisesti pohditaan ihmisen suhdetta omaan elinympäristöön, ympäristön monisyisiä suhteita ja ihmisen vaikutusta ympäristöön. Taiteen keinoin

työstetään merkityksiä, kyseenalaistetaan, annetaan muotoja erilaisille kokemuksille sekä edistetään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Työskentelyprosessin edetessä eletty ympäristö muuntuu kokijoille ja tekijöille yhä merkityksellisemmäksi ja moniselitteisemmäksi. Mukana kulkee ilo, leikki, luovuus ja mielikuvitus. Teoksiin rakentuvat tarinat ja maailmat, kuvitellut todellisuudet ja tulevaisuudet. Ympäristömme ei ole vain yksi tarina vaan monia tarinoita.

Luonnonmateriaalit ja kierrätysmateriaalit sekä materiaalien säästävä käyttö ja kierrätys ovat Lastun taidetyöskentelyn perusta. Aidot, perinteiset ja alkuperäiset materiaalit ovat ympäristölle ystävällisempiä ja kekseliäs kierrätysmateriaalien käyttö hyödyntää hukkavirtoja ja edistää kiertotaloutta. Tärkeää on itse tekeminen ja aidot omat kokemukset erilaisiin ilmiöihin, tiloihin ja paikkoihin. Käsillä tekeminen ja perinteiset käsityötaidot juurruttavat ja rakentavat ymmärrystä. Ne tutustuttavat elämäntapaan, jossa taide ja käsityötaito ovat arkeen, vuodenkiertoon ja lähiympäristöön vahvasti sidottuja. Lisäksi käsillä tekemien auttaa mieltä pysähtymään, keskittymään ja rauhoittumaan. Tekeminen vahvistaa itseluottamusta ja uskoa tulevaisuuteen: osaan, pystyn ja voin.

Lastun toiminnassa on ajatus, että kerran herätetty mielenkiinto säilyy koko elämän. Toiminta ei vain avaa vaan myös pitää silmät auki uteliaina ja valppaina ihmisen ja ympäristön vuoropuhelulle. Kokijoista ja tekijöistä kasvaa oman ympäristönsä tuntevia ja ympäristöstä huolehtivia kansalaisia.

Lastenkulttuurin ammattilainen on valmis ympäristökasvattajaksi

Lastenkulttuurin ammattilaisena sinulla on taito innostaa sekä tukea lapsia ja nuoria katsomaan avoimin mielin ja rohkeasti ympäröivää maailmaa uusista näkökulmista. Oman taiteenalasi ammattilaisena tunnet menetelmät ja uudet mahdollisuudet. Taide- ja kulttuurikasvattajia tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan.

Kestävän tulevaisuuden rakentaminen koostuu monista osista ja siihen liittyy monia näkökulmia. Myös kestävän kehityksen kasvattajana voi toimia monella eri tavalla. Jokaisen ei tarvitse olla biologi, eräilijä tai ilmastonmuutoksen supersankari. Kestävän kehityksen haasteet ja ratkaisut koskettavat meitä jokaista omassa arjessa ja työssä.

Omaa perustietoa ympäristöasioista tulee ylläpitää ja laajentaa sen verran, että on rohkeutta tarttua lasten ja nuorten kanssa kestävän kehityksen teemoihin yhdessä uteliaasti tutkien ja uutta tietoa hankkien. Myös taide- ja kulttuurikasvattajan roolissa on hyvä tarkastella omia arvoja ja asenteita. Tärkeintä kuitenkin on, että lapselle tai nuorelle syntyy hyvä ja turvallinen olo siitä, että tuo aikuinen välittää.

Jokaisessa meissä asuu pieni ympäristökasvattaja

Satu Jovero,
Suomen ympäristöopisto Sykli

Miltä sinusta tuntuisi, jos voisit tehdä jotakin hyvin konkreettista ja merkityksellistä sen eteen, että maapallo voisi tulevaisuudessakin tarjota riittävät elämisen edellytykset näille lapsille? Entä mitä, jos samalla vielä tietäisit tarjoavasi lapsille tulevaisuuden kannalta erinomaisen tärkeitä selviytymistaitoja?

Kestävä kehitys on matka kohti parempaa ja viisaampaa elämää. Ja ympäristökasvatus on tapa auttaa ihmisiä mukaan tälle matkalle.

Me kasvattajina teemme tärkeää työtä toivotun tulevaisuuden muovaamisessa, sillä kulttuurin ja tapojen muutos toteutuu vain, jos ihmiset lähtevät toteuttamaan sitä. Ja jotta ihmiset voisivat lähteä mukaan, heidän pitää ensin ymmärtää, mistä on kyse – ja mikä tärkeintä – heidän täytyy haluta mukaan!

Kyse on siis motivaation synnyttämisestä. Ja tässä juuri me kasvattajat olemme erinomaisia asiantuntijoita.
Ihmistä on vaikea motivoida ulkoa käsin, mutta kasvatuksen ja kulttuurin keinoin voimme luoda olosuhteita, joissa ihmiset oppivat näkemään maailman kestävämmin ja toivottavasti myös löytävät oman sisäisen motivaationsa.

”Tunteet kytkeytyvät motivaatioon. Kun teet asioita, jotka näet tarpeellisiksi, mielekkäiksi, arvokkaiksi tai yksinkertaisesti vain kiinnostaviksi, tunnesävy on positiivinen silloinkin, kun joudut ponnistelemaan. Tekemisestä tulee hyvä mieli, olet linjassa itsesi ja arvojesi kanssa. Jos taas joudut työstämään asioita, joiden mielekkyyttä et pysty näkemään, joudut ponnistelemaan henkisesti, että pääset tunteissasi edes neutraalin puolelle.

”Tunteiden tehtävä on antaa suuntaa tekemiselle. Mielihyvänsävyiset tunteet saavat meidät haluamaan lisää samanlaista, kun taas epämiellyttävät tai tuskalliset tunteet ajavat poispäin siitä tilanteesta, jossa ne viriävät.”
(Ote Liisa Uusitalo-Arolan Uuvuksissa kirjasta)

Kestävyyden edistämisessä tarinallisuuden hyödyntäminen on hyvä työkalu. Autetaan ihmisten mielikuvitusta tuottamaan enemmän toivoa kuin kauhua. Kerätään tarinoita, ihmisiä ja esimerkkejä, joissa toivottu muutos on jo nähtävissä ja tuodaan onnistumiset toistenkin nähtäväksi. Kannustetaan toisiamme ja iloitaan läpimurroista yhdessä.

Muutoksia on helpompi toteuttaa, jos ne tuntuvat mahdollisilta. On aivan eri asia juosta maraton kylmiltään ja yhteen kyytiin - kuin juosta sitä viiden kilometrin pätkissä ja hyvässä seurassa. Aluksi on aina syytä edetä pienin askelin. Sitä mukaa kun onnistumisia tulee, into, taito ja kunto kasvavat. Sitten on aika ottaa rohkeampia ja kunnianhimoisempia tavoitteita. Ja aina välillä on myös syytä pysähtyä hengittämään ja arvioimaan, olemmeko varmasti juosseet oikeaan suuntaan.

Kun ihmiset uskovat siihen, että muutos on paitsi mahdollinen myös positiivinen asia, toivo ja innostus tarttuvat ja kutsuu mukaan muitakin. Tervetuloa matkalle!

03

Lastenkulttuurikeskuksen ekoarki

Myös ekologista jalanjälkeä on pienennettävä

Lastenkulttuurikeskuksilla on lähes rajattomat mahdollisuudet kasvattaa positiivista ympäristövaikutustaan eli ekologista kädenjälkeään esimerkiksi luomalla vaikuttavia taidelähtöisiä menetelmiä kestävien tulevaisuuksien kuvitteluun tai vaikkapa rakentamalla kokemuksellista ympäristösuhdetta kulttuuriperinnön keinoin.

Ekologisen kädenjäljen kasvattamisen lisäksi kaikkien toimijoiden yksilöistä organisaatioihin tulee kantaa oma kortensa kekoon ihmiskunnan yhteisen ekologisen jalanjäljen pienentämiseksi. Lastenkulttuurikeskusten omien toimintojen ekologisen kestävyyden tarkastelu ja kehittäminen sekä kestävän kehityksen mukainen toimintakulttuuri ja johtaminen parantavat toiminnan ympäristövaikutusta nopealla aikavälillä välittömästi ja suoraan.

Esimerkiksi nykytaiteen tilaajaorganisaation IHME Helsingin toiminnanjohtaja ja kuraattori Paula Toppila motivoi edelläkävijyyttä nykytaiteen kestävässä tuotannossa: “Tärkein arvomme on tukea taiteen vapautta elämää ylläpitävien järjestelmien puitteissa. Etsimme pitkäjänteisempää ratkaisua siihen miten voimme taidekentän kansainvälisenä toimijana myös tulevaisuudessa jatkaa taiteellisesti ja tuotannollisesti kunnianhimoista työtämme keskellä ympäristökriisiä ja tarjota yleisöillemme merkityksellisiä sisältöjä.”

Maailman kaikkien maiden kestävän kehityksen työtä ohjaa vuonna 2015 YK:ssa sovittu kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma, josta käytetään nimeä Agenda 2030. Se sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi yhdessä saavuttaa vuoteen 2030 mennessä.

Klikkaa tästä itsesi Agenda 2030 tavoitteisiin hääkakkumallin muodossa

Nämä tavoitteet toimivat ohjenuorana kaikkien, myös lastenkulttuurikeskusten, oman toiminnan vaikutusten arvioinnissa. Stockholm Resilience Centren Pavan Sukhdeev ja Johan Rockström (2015) ovat esittäneet tällä hetkellä paljon käytetyn vaihtoehtoisen tavan Agenda 2030:n tavoitteiden hahmottamiseen. Uudessa mallissa eri tavoitteet on asetettu hierarkiseen järjestykseen niin, että ensimmäisellä tasolla planetaariset rajat määrittelevät kaiken perustan, sillä biosfäärin kestävyyden turvaaminen nähdään ihmiskunnan elinehtona. Seuraavalle tasolle on koottu inhimillisen kehityksen tavoitteet ja kolmannelle tasolle talouteen liittyvät tavoitteet, siten, että talous toimii välineenä inhimillisen kehityksen edistämiseen planetaaristen rajojen puitteissa.

Maailman ylikulutuspäivää vietettiin vuonna 2021 heinäkuun 29. päivä. Suomalaiset kuluttavat oman osansa maailman luonnonvaroista noin nelisen kuukautta maailman keskiarvoa aiemmin. Vuonna 2021 suomalaisten laskennallinen ylikulutuspäivä oli 10. huhtikuuta. Ylikulutuspäivä on laskennallisesti se päivä, jolloin kulutuksemme ylittää maapallon kyvyn tuottaa uusiutuvia luonnonvaroja ja käsitellä fossiilisista polttoaineista aiheutuvia hiilidioksidipäästöjä yhden vuoden aikana. Ylikulutuspäivä perustuu Global Footprint Networkin tekemään laskelmaan tuoreimpien YK:n tilastotietojen perusteella. Mikäli kaikki kuluttaisivat kuin suomalaiset, tarvitsisimme yli kolme maapalloa. Meidän on kuitenkin mahdollista muuttaa kulutustamme niin, että ylikulutuksesta johtuva luontokato ei uhkaa jälkipolvien mahdollisuutta hyvään elämään

Kestävän kehityksen ohjelma

Kaikkein systemaattisin ja sitä myötä tehokkain tapa lähteä tarkastelemaan sekä edelleen parantamaan oman organisaation kulutuksen kestävyyttä on luoda organisaatiolle oma kestävän kehityksen ohjelma. Kestävän kehityksen ohjelman laatiminen on myös keskeinen askel erilaisten kestävän kehityksen sertifikaattien prosessissa. Jokainen organisaatio laatii ohjelmansa omista lähtökohdistaan eikä yhtä oikeaa tapaa ole olemassa. Tarkoituksena on luoda toimiva työväline, jonka avulla kestävän elämäntavan oppimisesta tehdään suunnitelmallinen osa organisaation toimintaa.

Neljä suomalaista taiteen alan organisaatiot – Frame Contemporary Art Finland, IHME Helsinki, HIAP ja Mustarinda – palkkasivat vuoden 2020 ajaksi jaetun yhteisen ekokoordinaattorin. Ekokoordinaattori selvitti, mistä toiminnan ilmastopäästöt koostuvat ja etsi vähemmän kuormittavia vaihtoehtoja sekä viesti niistä. Tämä oli ensimmäinen kerta kun suomalaisessa taidemaailmassa palkattiin henkilö ekokoordinaattorin tittelillä. Vastaavaa ajatusta ollaan myös kokeilemassa kotimaisella museokentällä. Olisiko useamman lastenkulttuurikeskuksen tai muun ehkä paikallisen kulttuuriorganisaation yhdessä palkkaama ekokoordinaattori mahdollinen idea?

Viisi askelta kestävän kehityksen ohjelman laatimiseen:

1. Valitaan kestävän kehityksen työryhmä tai ympäristöraati. Työryhmään kannattaa valita laajasti ihmisiä eri tehtävistä: johto, taidekasvattajat, kunnossapito, mahdollisen kahvilan henkilökunta ja ehdottomasti lapsia mukaan jos mahdollista.

2. Työryhmä toteuttaa kestävän kehityksen kartoituksen, jossa arvioidaan teema kerrallaan läpi oman lastenkulttuurikeskuksen toimintojen ekologiset, taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset.

3. Kartoituksen pohjalta valitaan tärkeimmät kehittämisen kohteet ja laaditaan kestävän kehityksen ohjelma eli toimintasuunnitelma, jossa listataan mitä kehittämistoimenpiteitä tehdään ja millä aikavälillä. Tämä on tärkeää tehdä yhdessä, jotta kaikkien ääni saadaan kuuluviin ja jokainen on motivoitunut kehittämään omaa osa-aluettaan. Tässä kohtaa on hyvä myös miettiä miten valittuja teemoja tuodaan osaksi lastenkulttuurikeskuksen vuoden toimintaa ja sisältöjä.

4. Suunnitellut toimenpiteet toteutetaan ja mahdolliset teemat tuodaan mukaan tapahtumiin, näyttelyihin, työpajoihin ja hankkeisiin. Toiminnan ja opitun pohjalta voidaan luoda omat arjen ympäristöohjeet, jotka tuodaan sekä henkilökunnan että asiakkaiden tietoon.

5. Sovitun ajan kuluttua (esimerkiksi kalenterivuosi) tehdään loppukartoitus ja arviointi. Miten päästiin tavoitteisiin? Onko tarpeen jatkaa toinen vuosi samalla teemalla ja parantaa toimintaa edelleen vai valitaanko uusi teema?

Ekoarjen osa-alueet

Energiankulutus

Yksinkertaisuudessaan lastenkulttuurikeskuksen energiankulutuksesta aiheutuvia päästöjä saadaan vähennettyä kahdella tapaa. Ensisijaista on kulutuksen vähentäminen. Energiankulutuksen vähentäminen johtaa myös päästöjen vähenemiseen. Minkälaisia käytäntöjä ja ohjeistuksia voidaan sopia energian minimoimiseksi? Voisiko huonelämpötiloja hallita vielä fiksummin (sopiva lämpötia on keskimäärin 21 °C)? Sammutetaanko sähkölaitteet ja valot kun niitä ei tarvita? Onko ikkunat ja ovet hyvin tiivistetty?
Toiseksi, keskukset voivat vaihtaa vähäpäästöisiin energiaratkaisuihin tai edistää näitä ratkaisuja omassa suuremmassa organisaatiossaan. Nopea ja tehokas keino on vaihtaa sähkösopimus ja siirtyä ostamaan EKOenergia -merkittyä sähköä. EKOenergia-merkitty energia (sähkö, kaasu ja lämpö) täyttää ympäristöjärjestöjen hyväksymät vastuullisuuskriteerit ja rahoittaa energiaköyhyyttä lieventäviä projekteja. Mahdollisuuksien mukaan lämmityksessä voi siirtyä uusiutuvaan kaukolämpöön tai voidaan valita joku muu vähäpäästöinen lämmönlähde kuten maalämpö tai aurinkoenergia. Energiaremontti on tietysti todella suuri investointi, mutta myös usein myös se merkittävin konkreettinen tapa pienentää organisaation hiilijalanjälkeä mikäli lastenkulttuurikeskuksella on omat tilat käytössään. Energiaremontteihin on saatavilla erilaisia tukia riippuen toimijasta ja pitkällä aikavälillä se on myös taloudellisesti järkevä sijoitus, joka maksaa itsensä takaisin.

Vinkki: Apuna energiankulutuksesta aiheutuvien päästöjen vähentämisessä voi käyttää jotain hiilijalanjälkilaskuria

Klikkaa itsesi Hiilifiksu-verkkosivuille tästä!

Nuoriso-orkesterin hiilijalanjälki

Kia Lindström
Ympäristötekniikan opiskelija
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT

Laskin kandidaatintyönäni pohjoismaisen nuoriso-orkesterin, Orkester Nordenin, hiilijalanjäljen vuodelle 2021. Valittujen rajausten mukaan Orkester Nordenin hiilijalanjälki on yhteensä n. 17 700 kgCO_2-ekv, kun yleisön matkustamista ei oteta huomioon.

Suurimman hiilijalanjäljen aiheuttaa osallistujien (soittajien) ja henkilökunnan matkustaminen Lahteen ja Lahdesta takaisin asuinpaikkakunnalleen sekä orkesterin matkustaminen konserttipaikoille. Tämän osuus hiilijalanjäljestä on n. 71 %. Ruokailun osuus hiilijalanjäljestä on n. 13 % ja oheistuotteiden 10 %. Kiinteistöjen ja majoituksen energiankulutuksen sekä jätteiden käsittelyn osuus hiilijalanjäljestä on yhteensä n. 6 %.

Matkustamisen hiilijalanjälkeä on vaikea pienentää, koska Suomeen ei tällä hetkellä pääse kätevästi junalla muista Pohjoismaista tai Baltiasta. Tämän lisäksi orkesterin kokoonpano vaihtuu vuosittain, joten matkustamisen hiilijalanjälki saattaa vaihdella huomattavasti eri vuosien välillä. Junalla matkustaminen olisi suotavaa, sillä junamatkustuksesta ei aiheudu kovinkaan paljon päästöjä, mikäli matkustaa sähköjunalla. Ruotsista tulevat voisivat pienentää omaa matkustuksen hiilijalanjälkeään matkustamalla Suomeen kaasukäyttöisellä laivalla, jonka päästöt ovat polttoöljyllä kulkevaa laivaa pienemmät.

Hiilijalanjälki pienentyisi myös, jos Orkester Nordenin käyttämiin kiinteistöihin ostettaisiin uusiutuvalla energialla tuotettua sähköä. Ruokailun osalta pelkästään kasvisruoan tarjoaminen vähentäisi hiilijalanjälkeä. Oheistuotteista luopuminen pienentäisi hiilijalanjälkeä huomattavasti. Jos tätä ei haluta tehdä, voidaan mahdollisesti ottaa selvää, mistä näitä tuotteita voisi ostaa siten, että niiden hiilijalanjälki olisi mahdollisimman pieni. Raportissa esitetyillä keinoilla orkesterin hiilijalanjälkeä voisi saada pienennettyä lähes neljänneksellä. Ilman päästöjen kompensaatiota Orkester Nordenia ei kuitenkaan saada hiilineutraaliksi.

Matkustaminen ja logistiikka

Matkustus- ja logistiikkakäytäntöjä uudelleen suunniteltaessa hyvänä apuvälineenä toimii hiilijalanjälkilaskuri. Kun hahmotetaan matkustamisen ja logistiikan hiilijalanjäljen muodostuminen kaikkia lastenkulttuurikeskuksen toimintoja ajatellen, voidaan laatia henkilökunnalle ja asiakkaille sopivat ohjeet tai suositukset päästöjen minimoimiseksi. Kannustetaanko henkilökuntaa maata pitkin matkustamiseen työmatkoilla? Onko etätyö mahdollistettu? Kompensoidaanko työmatkojen päästöjä? Onko asiakkaita ohjeistettu saapumaan ja saapumista helpotettu julkisilla yhteyksillä, pyörällä tai jalan? Suositaanko paikallisia tai lähiseutujen palveluiden tuottajia? Millä tavoin resursseja voidaan jakaa matkustamisen minimoimiseksi? Voidaanko esimerkiksi ulkomailta tuotua taiteilijaa kierrättää useammassa tapahtumassa tai lastenkulttuurikeskuksessa? Olisiko mahdollista vielä vahvistaa kansainvälistä kulttuurivaihtoa naapurivaltioiden kanssa kauempana sijaitsevien maiden sijaan? Milloin lastenkulttuurielämys kannattaa tuoda lasten luokse ja milloin taas lapset elämyksen luokse? Miten kuljetukset hoidetaan mahdollisimman ekologisesti? Miten kiertävän näyttelyn suunnitteluvaiheessa voidaan minimoida näyttelyn kuljettamisen päästöjä?

Kannustetaanko henkilökuntaa maata pitkin ja julkisilla matkustamiseen työmatkoilla?

Case

Taidetestaajat kuljettaa taiteen ja kulttuurin luo

Heidi Rantanen ja Joonas Keskinen,
Taidetestaajat-toiminta
Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto

Suomen suurin ja ainoa valtakunnallinen Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelma tarjoaa kaikille Suomen kahdeksasluokkalaisille opettajineen korkealaatuisia taidevierailuja. Vierailuihin sisältyy matkojen ja pääsylippujen lisäksi elämystä syventävää ennakko- ja jälkityöskentelyä sekä arviointisovellus, jolla nuoret voivat antaa palautetta kokemastaan taide-elämyksestä.

Matkustaminen paikan päälle taidelaitoksiin on olennainen osa Taidetestaajat-toimintaa. Matkat ovat koulujen puolesta toivottuja, ja monelle nuorelle matkustaminen esimerkiksi junalla ja ratikalla on yhtä tärkeä kokemus kuin itse taide-elämys. Pääkaupungissa vierailu on myös osa nuorten kansalais- ja demokratiakasvatusta. Parhaimmillaan se lisää nuoren osallisuuden tunnetta ja laajentaa hänen elinpiiriään.

Taidetestaajat-matkoja taitetaan etäisyyksistä riippuen joko kävellen, pyörällä, bussilla, junalla, laivalla tai lentokoneella. Matkustamisesta syntyy päästöjä, minkä vuoksi Taidetestaajat-toimintamallin ekologisuutta on pohdittu niin lastenkulttuurikentällä kuin nuorten keskuudessa. Toteutamme matkat mahdollisimman ekologisesti huomioiden samalla muut tekijät, kuten tarvittavan matka-ajan ja kuljetuskaluston saatavuuden. Kuljetuksissa käytetään mahdollisimman paljon raideliikennettä, ja linja-autoyhtiöiltä vaadimme sitoutumista vähintään Euro 5 -päästöluokituksen kalustoon.

Mikäli tarjoamme matkoja pääkaupunkiseudulle kaikkialta Suomesta, ei lentoliikenteestä luopuminen kokonaan ole mahdollista tai matka-ajat osasta Suomea kasvavat kohtuuttomiksi. Lisäksi raideliikenteen kapasiteetti tulee vastaan, kun liikutetaan tuhansia ihmisiä samanaikaisesti samalla matkaosuudella. Lentoliikenteen vähentämiseksi olemme korvanneet osan kahdensuuntaisista lentomatkoista yhdensuuntaisilla lentomatkoilla (esim. meno lentäen, paluu yöjunalla) ja tarjoamme kouluryhmille myös mahdollisuuden ilmoittaa, mikäli he eivät halua lentää lainkaan, vaan valitsevat mieluummin kulkuvälineeksi kahdensuuntaisen junamatkan.

Kestävään kehitykseen kuuluu ekologisen näkökulman lisäksi taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys, joissa keskeisenä kysymyksenä on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Taidetestaajat tekee taiteen saavutettavaksi tasa-arvoisesti kaikille Suomen kahdeksasluokkalaisille nuorten sosioekonomisesesta taustasta ja maantieteellisestä sijainnista riippumatta. Taidevierailumatkoilla opitut tiedot, taidot ja luovat kyvyt ovat avaimia monenlaisten, myös ekologisten haasteiden ratkaisemiseen niin tänään kuin tulevaisuudessa.

Taidetestaajat-toimintaa rahoittavat Suomen Kulttuurirahasto, Svenska kulturfonden sekä opetus- ja kulttuuriministeriö, ja sitä koordinoi Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto.

Hankinnat

Useimmissa lastenkulttuurikeskuksissa juuri hankinnat ovat muodostuneet keskeiseksi keinoksi parantaa organisaation tuottamaa ekologista, taloudellista ja sosiaalista vaikutusta. Tietyt valinnat hankinnoissa näkyvät myös yleisölle ja viestivät samalla kestävän elämäntavan edistämisestä. Yksi tapa on käydä läpi yksikön tilinpäätös ja jaotella minkälaisiin ryhmiin oman lastenkulttuurikeskukseen sisäänostettavat hankinnat voidaan jaotella. Esimerkiksi keskuksesta riippuen taidetoiminnan materiaalit, siivousmateriaalit, konttorimateriaalit, tarjoilut, tapahtumien materiaalit, näyttelyiden materiaalit, tietotekniikka ja muut laitteet jne. Tämän jälkeen voidaan laatia juuri omalle lastenkulttuurikeskukselle sopivat kestävien hankintojen kriteerit, jotka parhaimmillaan otetaan mukaan myös kilpailutuksiin. Mitä kaikkea voidaan vuokrata, lainata tai jakaa? Mitä kaikkea voidaan korjata, tuunata tai käyttää uudelleen? Mitä voidaan hankkia käytettynä? Miten materiaaleja voidaan kierrättää? Kun ostetaan uutta miten valitaan mahdollisimman kestävästi sekä reilusti tuotettu vaihtoehto? Miten minimoidaan tulostettu materiaali toimistossa, tapahtumissa, näyttelyissä ja muussa toiminnassa?

Suositaanko keskuksen tarjoiluissa kasvispohjaisia, paikallisia, sesongin mukaisia, luonnonmukaisesti tuotettuja ja kestävästi sertifioituja raaka-aineita ja tuotteita? Miten hankinnoissa huomioidaan paikalliset ja globaalit sosiaaliset vaikutukset?

Suositaanko tarjoiluissa kasvipohjaisia, paikallisia, sesongin mukaisia, luonnonmukaisesti tuotettuja ja kestävästi sertifioituja raaka-aineita ja tuotteita?

Dialoginen suhde materiaaleihin

Tero Hytönen,
Annantalo

Keskusteltuani usean Annantalon opettajan kanssa kävi ilmi, että taideopetus keskittyy monilta osin työskentelyn prosessiin, eikä välttämättä niinkään lopputulokseen. Tämä tarkoittaa sitä, että työskentely ei ole ainoastaan jonkin jo tiedetyn asian valmistamista, jolloin sen työstämisen vaiheet olisivat vain lopputuloksen hidasteena. Tätä vasten taideopetuksessa itse työskentely korostuu, se on aktiivista tutkimista ja uuden kohtaamista.

Tähän työskentelyn prosessiin kuuluu oleellisesti dialoginen suhde materiaalien kanssa. Materiaalit eivät ole ainoastaan kulutusta ja käyttöä varten, vaan materiaalit itsessään muovaavat taiteellista prosessia ja tutkimisen kautta ne kommunikoivat mihin merkityksiin ja suhteisiin ne taipuvat. Materiaalit yhtä lailla opettavat muovaajaansa, ja muovautumisessaan näyttävät uusia mahdollisuuksia, joita ei etukäteen voinut tietää.

Dialoginen suhde materiaaleihin kannustaa pois kulutusajattelusta ja antaa parhaimmillaan arvostavan ja ymmärtävän suhteen materiaaleihin ja niissä jo itsessään oleviin historiallisiin merkityksiin. Taitava opettaja kykenee näin opettaessaan kannustamaan moniaistiseen työskentelyyn ja laajempaan materiaalien ymmärtämiseen.

Okka-säätiön kestävän kehityksen indikaattorien pilotoinnissa nousi vahvasti esiin materiaalien ekologisuus ja säästäväisyys. Nämä ovat tietysti tärkeitä ja huomioitavia asioita, mutta oleellisempaa itse taideopetuksen kannalta on sisällöllinen näkökulma kestävään kehitykseen. Mikä on juuri taideopetukselle erityistä? Mielestäni tämä sisällöllinen, uutta dialogista materiaalin suhdetta opettava näkökulma, on taiteen ja taideopetuksen oma erityisyys, josta monet muut toimijat voisivat ottaa mallia.

Case

Sininen kuin ruiskaunokki - myrkytöntä taidetta vauvojen kanssa

Sanna Pajunen-Kyynäräinen,
Lastenkulttuurikeskus Kruunupää

Ensimmäiset alle 1-vuotiaille suunnatut Vauvojen värikylpy® -työpajat käynnistettiin vuonna 2003. Lastenkulttuurikeskus Kruunupään kautta Vauvojen värikylpy® on levinnyt Suomessa ja kansainvälisesti. Värikylpy-toimintaa kehitetään jatkuvasti globaalien ilmiöiden ja maailmantilanteen muutoksissa. Tärkeinä painopisteinä ovat alusta lähtien olleet taide, turvallisuus, kestävyys ja laatu.

Työskenneltäessä hyvin pienten, alle 2-vuotiaiden, lasten kanssa materiaalien sekä värien on oltava ehdottoman turvallisia, koska niitä joutuu herkästi suuhun. Tällaisia värejä ei juuri ole entuudestaan olemassa. Siksi Kruunupäässä on kehitetty täysin uusia tapoja tuottaa sekä käsitellä pigmenttejä ja elintarvikkeita maalimaisen muodon löytämiseksi. Värikylpy-väriaineet ovat tällä hetkellä turvallisimmat vauvojen työstää, sillä ne ovat myrkyttömiä, eivät sisällä synteettisesti tuotettuja ainesosia ja ovat parhaimmillaan lähellä tuotettua luomulaatua.

Värikylpy-työpajoissa kiinnitetään huomiota myös kierrätettävyyteen, materiaalihävikin minimoimiseen ja väriaineiden viljelyyn. Muutamien vuosien ajan sinisen värin etsinnöissä on jopa viljelty omat ruiskaunokit ja orvokit Värikylpy-työpajoihin yhteistyössä paikallisen luomumaatilan kanssa. Kukkapellot toimivat silmiä hivelevinä hiilinieluina ja takuuturvallisina värilähteinä.

Case

Luonnonväripaletti

Päivi Venäläinen
Lasten ja nuorten taidekeskuksen säätiö / Villa Arttu

Kulttuuritalo Villa Artun luonnon väriaineista ja niillä värjäämisestä kertova Luonnonväripaletti-näyttely herätti miettimään väriaineiden ja taidetyöskentelyn luontoystävällisyyttä ja tulevaisuutta. Näyttely osoitti, että näyttelyt työpajoineen ovat moniulotteisia ja elämyksellisiä ympäristöjä havahduttaa sekä lapset että aikuiset pohtimaan kestävää kehitystä. Tietoa voi välittää ja tuntemuksia saada aikaan taideteoksien, kuvien, videoiden, materiaalien, esineiden, tekstien sekä oman tekemisen kautta. Luonnonväripaletti-näyttelyssä oli mm. kasveilla värjättyjä lankoja ja kankaita. Ekosysteemille ja väriaineiden syntymiselle elintärkeät asiat kuten vesi, valo ja pimeys, metsät, hyönteiset, sienet ja mikrobit esiteltiin kansainvälisestä lasten ja nuorten taiteen arkistosta valittujen töiden kautta.

Kestävän kehityksen teemoja käsittelevä näyttely on myös oppimisprosessi tekijöilleen. Jottei tekemisen tavat olisi ristiriidassa näyttelyn sanoman kanssa, on mietittävä tarkasti, mitä materiaaleja käyttää näyttelyelementeissä ja työpajoissa. Luonnonväripaletti-näyttelyssä esimerkiksi käytettiin muovittomia maaleja. Työpajoissa mm. maalattiin mustikkamehulla, sitruunalla ja kahvilla, mutta työpajojen sisällöt olisivat voineet olla luonnonmukaisemmatkin. Toisaalta näyttelyssä oli mukana kuvataidekoulun oppilaiden töitä, jotka oli tehty luonnossa ja luonnonmateriaaleilla.

Materiaalitehokkuus ja jätteet

Kierrättäminen ja jätteiden asianmukainen lajittelu on kestävän lastenkulttuurikeskuksen lähtökohta, joka näkyy myös yleisölle. Riittävät lajittelupisteet tarvitaan keskuksesta riippuen yleisötiloihin, työpajatiloihin, tapahtumiin ja toimistoihin. Myös näiden eri jakeiden tyhjentäminen asianmukaisesti tulee organisoida. Mutta olennaista on myös pohtia jätteen synnyn ehkäisyä perusteellisesti. Mistä toiminnoista ja minkälaista jätettä omassa lastenkulttuurikeskuksessa syntyy eniten? Voisiko jätemäärää vähentää suunnittelemalla toiminnon tai vaikka tarjoilut toisin? Miten optimoida raaka-aineiden käyttöä? Miten pidentää tuotteiden käyttöikää? Miten edistää materiaalitehokkuutta varastoinnissa ja hankinnoissa? Entä syntyykö toiminnassa vaarallisia jätteitä ja miten ne tunnistetaan, varastoidaan ja toimitetaan käsiteltäviksi?

Vedenkulutus ja vesistökuormitus

Suomessa puhdasta vettä riittää vielä kaikille, joten harva pitää olennaisena vedenkulutuksen tarkkailua. Kuitenkin myös järkevät vedenkulutuskäytännöt kuuluvat kestävän lastenkulttuurikeskuksen arkeen. Veden puhdistamiseen, käsittelyyn ja lämmittämisen kuluu energiaa ja resursseja. Kuivina kesinä myös Suomessa on paikallisesti kärsitty veden puutteesta. Siksi toiminnan suunnittelussa tulee huomioida, että puhdasta vettä ei käytetä tuhlailevasti tai turhaan.

Miten lastenkulttuurikeskuksen vedenkulutusta seurataan? Säästetäänkö vettä järjestelmällisesti – ja miten?

Lastenkulttuurikeskuksen vedenkulutusta pohdittaessa tulee huomioida myös niin kutsuttu piilovesi. Kulutamme käyttämiemme tuotteiden välityksellä vettä valmistusmaissa, joissa monissa on vakava pula puhtaasta vedestä. Käyttökelpoinen eli makea vesi alkaa maailmanlaajuisesti käydä vähiin ja iso osa maapallon väestöstä kärsii jo nyt puhtaan veden puutteesta.

Piilovettä voi säästää suosimalla lähellä tuotettuja sekä paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita elintarvikkeita.

Lastenkulttuurin toimijoiden on syytä kiinnittää huomiota myös vesien saastumiseen. Yksi Suomen ympäristönsuojelun suurimmista haasteista on rehevöitymisen kuriin saaminen sekä estäminen. Myös vaarallisten kemikaalien päätyminen vesistöihin on ongelma. Turvallisten sertifioitujen puhdistusaineiden ja muiden kemikaalien valinta on hyvä ottaa osaksi kestävien hankintojen kriteerejä. Lähellä tuotettu kasvisruoka on myös rehevöitymisen kannalta paras vaihtoehto. Kasvatetun kalan ostamista tulee harkita tarkoin, koska kalankasvatus rehevöittää vesiä.

Luonnon monimuotoisuus

Luonnon monimuotoisuuden väheneminen on ilmastonmuutoksen ohella suurimpia maailmanlaajuisia ongelmiamme. Myös luonnonkirjon suojelussa tutut yksinkertaiset ekoarjen keinot kuten kestävät ruokavalinnat ja kulutuksen vähentäminen ovat osa ratkaisua. Esimerkiksi monet maailman kalakannoista ovat ylikalastettuja, joten myös monimuotoisuuden kannalta turvallisinta on valita vain sellaisia kalalajeja, joiden kannat eivät ole uhattuja, kuten kotimaista särkikalaa, silakkaa, ahventa ja haukea sekä MSC-merkittyä kalaa.

Mutta lisäksi lastenkulttuurikeskuksissa saattaa löytyä villejäkin ideoita oman keskuksen pihan tai lähiympäristön monimuotoisuuden rikastamiseen: niityt ja kedot, lahopuutarhat, hyönteishotellit ja linnunpöntöt voivat muodostua varsinkin muutoin köyhässä kaupunkiympäristössä monimuotoisuuden keitaiksi.

Vinkki: Hyviä valintoja löytyy esimerkiksi WWF:n kalaoppaasta.

Klikkaa itsesi oppaaseen tästä!

Onko olemassa käytäntö, jolla henkilöstö voi raportoida ongelmista, tehdä aloitteita ja osallistua toiminnan kehittämiseen?

Työhyvinvointi, työturvallisuus, kehittäminen ja kehittyminen

Kestävässä lastenkulttuurikeskuksessa luonnollisesti myös henkilöstön terveydestä ja turvallisuudesta sekä toimintaan osallistuvien lasten ja nuorten fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta pidetään huolta. Työturvallisuutta edistävät esimerkiksi työturvallisuusohjelma- ja säännöt, pelastus- ja turvallisuussuunnitelmat, vaara- ja vahinkotilanteiden harjoittelu ennalta, ensiaputaitojen ylläpito sekä yleinen siisteys ja järjestys. Raportoidaanko lastenkulttuurikeskuksessa tapaturmat ja vaaratilanteet? Korjataanko riskikohteet välittömästi?

Työhyvinvointia puolestaan edistävät esimerkiksi hyvät perehdytyskäytännöt ja ihan työergonomian ja työskentelyolosuhteiden parantaminen. Tärkeää on myös häirintä- ja kiusaamistilanteiden nollatoleranssi sekä oikea-aikainen käsittely. Kestävän lastenkulttuurikeskuksen toimintakulttuuriin kuuluu myös yhdessä kehittäminen. Onko olemassa käytäntö, jolla henkilöstö voi raportoida ongelmista, tehdä aloitteita ja osallistua toiminnan kehittämiseen? Käsitelläänkö aloitteet ja palkitaanko niistä?

Kestävyysnäkökohdat liittyvät myös henkilöstön kehittymiseen. Onko henkilöstöllä tasapuoliset mahdollisuudet koulutukseen ja etenemiseen? Entäpä huomioidaanko kestävän kehityksen osaaminen ja asenteet rekrytoinnissa? Tarjoaako lastenkulttuurikeskus työtä vaikeasti työllistyville henkilöille? Miten työpaikalla seurataan työhyvinvointia?

Asiakaslähtöisyys

Lapsilähtöisyys on kirjattuna jo Lastenkulttuurikeskusten liiton arvoissa ja lastenkulttuurikeskuksille tuttu toiminnan kulmakivi, mutta samalla myös olennainen osa toiminnan kestävyyden tarkastelua. Miten lapsilta, nuorilta, vanhemmilta, opettajilta ja muilta sidosryhmiltä kerätään palautetta ja miten se käsitellään? Miten tullut palaute huomioidaan toiminnan kehittämisessä? Osallistaako lastenkulttuurikeskus kenties myös ulkoisia sidosryhmiä toiminnan kehittämiseen? Tunnetaanko asiakkaiden tarpeet?

Lastenkulttuurikeskuksille sopivia kestävän kehityksen sertifikaatteja

Okka-säätiön sertifikaatti

Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiö myöntää kouluille ja oppilaitoksille kestävän kehityksen sertifikaatteja. Taiteen perusopetusliitto ja OKKA-säätiö rakensivat Kestävä taiteen perusopetus -hankkeessa 2019 – 2020 taiteen perusopetukselle uudet kestävyysindikaattorit. Vuoden 2021 aikana tätä prosessia jatkettiin pilotoimalla indikaattoreita kuudessa erilaisessa lastenkulttuurikeskuksessa ja laatimalla kokeilun pohjalta lastenkulttuurikeskuksille sopivat kestävyysindikaattorit.

Taiteen perusopetuksen ja lastenkulttuurikeskusten kestävyysindikaattorit tiivistävät ajatuksen siitä, että taidekasvatus tarjoaa mahdollisuuden kaikenikäisten oppijoiden ajattelun avartamiseen, vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittelemiseen, uusien merkitysten rakentamiseen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Kestävä taiteen perusopetus -hankkeessa koottiin tietoa siitä, millaiset kestävyyden näkökulmat ja toimintatavat painottuvat eri taiteenalojen opetuksessa. Esimerkiksi sirkus, tanssi ja musiikki tukevat yhteisöllisyyden rakentumista yhdessä harjoittelun, esiintymisen ja yleisönä olemisen kautta. Teatterissa ja sanataiteessa voidaan kerronnan ja dialogin avulla tarkastella kriittisesti yhteiskuntaa ja ihmisen toimintaa. Varsinkin kuvataiteessa, käsityössä ja arkkitehtuurissa joudutaan pohtimaan käytettyjä materiaaleja ja niiden elinkaarta.

Kestävyyden toteutumista arvioidaan kolmella indikaattorilla, joita ovat opetus, toimintakulttuuri ja johtaminen. Jokaisesta indikaattorista on rakennettu kolmitasoinen kuvaus, jonka avulla voidaan arvioida, miten lastenkulttuurikeskuksen toiminta heijastaa 1) olemassa olevaa toisintavaa, 2) tulevaisuutta ennakoivaa ja 3) yhteiskuntaa uudistavaa toimintatapaa tarkastelun kohteena olevan toiminnan suhteen.

Sertifiointi perustuu lastenkulttuurikeskuksen tekemään itsearviointiin, kestävän kehityksen toiminnan perustason vaatimusten täyttämiseen ja lastenkulttuurikeskuksen sitoutumiseen laatimansa kestävän kehityksen ohjelman toteutukseen. Ulkoisessa arvioinnissa painotetaan lastenkulttuurikeskuksen kehittämistavoitteiden kunnianhimoisuutta ja niiden suuntautumista tulevaisuuteen.

Vihreä lippu

Vihreä lippu on päiväkotien, koulujen, oppilaitosten sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijoiden kestävän kehityksen ohjelma. Lisäksi Vihreä lippu on kansainvälinen kasvatusalan ympäristömerkki. Ohjelman kriteerit täyttävä osallistuja saa ohjelman tunnuksena toimivan vihreän lipun käyttöoikeuden.

Vihreä lippu -toimintaa toteutetaan aina yksi projekti kerrallaan. Lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita projektien suunnittelussa, toteutuksessa ja tulosten arvioinnissa. Kestävän kehityksen kasvatuksen lisäksi ohjelman myötä toteutetaan aitoja ympäristökuormitusta vähentäviä toimenpiteitä.

Mikäli lastenkulttuurikeskuksessasi toimii joku sopiva lapsiryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti ja voi toimia ohjelman ympäristöraatina, soveltuu Vihreä lippu -ohjelma teille. Esimerkiksi Sagalundin lastenkulttuurikeskuksessa ympäristöraatina toimii iltapäiväkerho Sagalundkerho.

Ohjelman toimintamalli perustuu seitsemään askeleeseen: ympäristöraadin perustaminen, teeman valinta, lähtötilanteen kartoitus, toimintasuunnitelma, toiminta ja arviointi, Vihreä lippu -tavat ja loppuraportti. Koko toimintayksikköä koskevaa Vihreä lippu -toimintaa tulee olla vähintään kuusi kertaa lukuvuodessa ja vähintään 70 % lapsista/nuorista osallistuu Vihreä lippu -toimintaan arkipäivän toimijoina ja/tai tapahtumien osanottajina. Onnistuneen ja hyväksytyn projektin päätteeksi saadaan nostaa ihan konkreettinen Vihreä lippu salkoon.

Ekokompassi

Ekokompassi ympäristöjärjestelmä avulla organisaatiot voivat vähentää toimintansa negatiivisia ympäristövaikutuksia, ja lisätä positiivisia tekoja omassa toimintaympäristössään.

Ekokompassi ohjelmassa rakennetaan oma ympäristöohjelma. Ympäristöohjelmaan kirjataan konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet ympäristökuormituksen vähentämiseksi. Tavoitteet valitaan ympäristövaikutusten arvioinnin pohjalta. Ohjelma tehdään Ekokompassi-asiantuntijan tuella ja asiantuntija hyväksyy valmiin ohjelman. Organisaatio toteuttaa valmista ympäristöohjelmaansa keskimäärin puolesta vuodesta vuoteen ennen auditointia. Auditoinnilla Ekokompassi-auditoija tarkistaa, täyttyvätkö Ekokompassin 10 kriteeriä organisaation toiminnassa.

Ekokompassi sopii erityisesti tapahtumille. Lahden Lasten Talvikarnevaalit on esimerkiksi Ekokompassi tapahtuma. Myös Hämeenlinna Hippalot on hakemassa Ekokompassia.

Case

Ympäristöystävällinen lasten taidefestivaali

Riikka-Leena Puistola,
Kulttuurikeskus ARX

Ekologisuus on tärkeä asia vuosittain heinä-elokuun vaihteessa järjestettävälle Lasten taidefestivaali Hippaloille. Hämeenlinnalainen tapahtuma on maamme vanhin lasten monitaiteinen festivaali. Hippalot hakee Ekokompassi-sertifikaattia, mutta prosessi on hieman viivästynyt koronatilanteen vuoksi. Tavoitteena on käydä festivaalin prosessit läpi ja tehdä niistä niin ekologisia kuin mahdollista. Ympäristön huomioon ottaminen on sekä kävijöiden, että tuotantotiimin intressi.

Ympäristöystävällisyys näyttäytyy Hippaloilla esimerkiksi somisteiden kierrättämisenä, ympäristöystävällisinä ja mahdollisuuksien mukaan uusiokäytettävinä työpajamateriaaleina ja ulkomaisten artistien lennoista maksettavilla kompensaatiolla. Henkilökunnan ruokalassa tarjotaan kasvisruokaa ja festivaalin ravintoloissa on esillä eri lounasvaihtoehtojen hiilijalanjälki. Kävijöitä kannustetaan tulemaan paikalle julkisilla liikkumisvälineillä ja vieraita on jopa haettu Helsingistä kokonaisella festivaalibussilla. Alueelta löytyy runsaasti mahdollisuuksia oman vesipullon täyttämiseen. Toimimalla valmiissa kulttuurikeskuksessa Hippalot ei rasita rakenteillaan ja yleisömäärillään luontoa ja esimerkiksi kesällä pesiviä eläimiä.

04

Faktat haltuun

Kestävään kehitykseen liittyvä sanasto voi olla hämmentävää ja eri termit voivat mennä sekaisin. On tärkeää saada sanasto haltuun, jotta asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä ja ollaan saman asian äärellä keskustelukumppanin kanssa.

Sanasto

Aktiivinen kansalaisuus

Suomalainen koulu pyrkii kasvattamaan osallistuvia, vastuuta kantavia ja kriittisiä kansalaisia, sekä kannustaa heitä osallistumaan ja vaikuttamaan poliittiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen toimintaan sekä kulttuurielämään niin paikallisella, valtakunnallisella, eurooppalaisella kuin globaalilla tasolla.

Biodiversiteetti

Luonnon biologinen monimuotoisuus tarkoittaa maapallon lajien ja eliöyhteisöjen kirjoa sekä lajien sisäistä perinnöllistä vaihtelua. Monimuotoisuus auttaa luontoa sopeutumaan muuttuviin olosuhteisiin. Lajien väheneminen mm. vaarantaa ihmisen ruoantuotannon, kasvien pölytyksen ja puhtaan veden.

Ekologinen jalanjälki

Kuvaa sitä miten suuri vesi- tai maa-alue tarvitaan ihmisen tai ihmisryhmän kuluttaman ravinnon, energian ja materiaalien tuottamiseen sekä syntyneen jätteen käsittelyyn. Suomalaisten ekologinen jalanjälki on maailman suurimpia.

Ekologinen kädenjälki

Ekologinen tai vihreä kädenjälki kuvaa sitä, mikä on positiivinen vaikutuksemme maailmaan ja mitä hyvää jätämme jälkeemme.

Ekososiaalinen sivistys

Ekososiaalisuuden lähtökohtana on, että luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen lisää myös ihmisen hyvinvointia. Tämä ymmärrys voi syntyä kokonaisuuden hahmottamisen kautta, kun opitaan tarkastelemaan luonnon, ihmisen ja yhteiskunnan keskinäisiä vuorovaikutuksia.

Hiilijalanjälki

Ihmisen toiminnan aiheuttamat ilmastopäästöt tai ilmastokuorma, joka voidaan määrittää yritykselle, organisaatiolle, toiminnalle tai tuotteelle. Hiilijalanjäljen avulla voidaan arvioida tekojen ja tuotteiden vaikutusta ilmaston lämpenemiseen.

Hiilinielu

Hiilinielu kerää ja varastoi jotakin hiiltä sisältävää kemiallista yhdistettä, yleensä hiilidioksidia. Hiilidioksidi on yksi luonnollisista kasvihuonekaasuista, jotka mahdollistavat kasvihuoneilmiön. Tärkeimmät hiilinielut ovat meret ja metsät.

Ilmastonmuutos

Maailmanlaajuinen ilmaston lämpeneminen, joka johtuu ihmisen tuottamien kasvihuonekaasujen määrän voimakkaasta kasvusta ilmakehässä. Maapallon lämpötila on vaihdellut sen olemassaolon aikana paljonkin, mutta koskaan aikaisemmin muutos ei ole tapahtunut näin nopeasti ja siksi tilanne on hälyttävä.

Kansalaistottelemattomuus

Rauhanomainen ja väkivallaton protestin muoto, jossa kieltäydytään noudattamasta epäoikeudenmukaisena pidettyä lakia tai aktiivisesti rikotaan sitä. Tavoitteena on julkinen, keskusteleva ja ajettavalle asialle huomiota keräävä vaikuttaminen.

Kansalaisvaikuttaminen

Kansalainen voi vaikuttaa monella tavalla yhteiskuntaan, politiikkaan, mediaan tai yritysten toimintaan esimerkiksi äänestämällä, osoittamalla mieltä, ottamalla yhteyttä päättäjiin, lukijakirjeillä tai yhdistystoiminnalla.

Kasvihuoneilmiö

Kasvihuoneilmiöllä tarkoitetaan ilmakehän kykyä imeä Maan pinnalta heijastuvaa lämpösäteilyä. Tämä eristyskyky tarkoittaa sitä, että lämpö ei karkaa avaruuteen ja Maan lämpötila on korkeampi kuin ilman kasvihuoneilmiön vaikutusta.

Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. Kestävässä kehityksessä on ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.

Luontosuhde

Yksilön tai yhteisön tapa suhtautua luontoon, johon vaikuttavat muun muassa arvot, tieto tai kokemukset.

Tulevaisuuskasvatus

Kasvatuksen osa-alue, jonka tavoitteena on vahvistaa oppilaan visiointikykyä tulevaisuuden suhteen ja sitä kautta parantaa mahdollisuuksia tulevaisuudessa selviytymiseen.

Voimaantuminen ja valtaistuminen

Voimaantuminen tarkoittaa yksilön sisäisen voimantunteen ja vahvuuksien löytymistä. Valtaistumisella tarkoitetaan yksilön mahdollisuutta ajaa omia asioitaan ja osallistua päätöksentekoon yhteiskunnan tasolla.

Ympäristö- ja ilmastotunteet

Luontoon ja ympäristöön sekä mm. yhteiskunnallis-ekologisiin haasteisiin liittyvät tunteet kuten ilmastoahdistus, ympäristöraivo, talvisuru tai tulevaisuustoivo.

Ympäristökasvatus

Kasvatuksen osa-alue, jonka tavoitteena on lisätä ympäristöherkkyyttä, ympäristötuntemusta ja ympäristömyönteisyyttä sekä tukea yksilöiden tai yhteisöjen muutosta kohti kestävän kehityksen mukaista elämää.

Lisää tärkeitä sanoja ja selitvksiä

Kestävän kehityksen osa-alueet

Ekologinen kestävyys

Kestävän kehityksen perustana on ekologinen kestävyys. Se tarkoittaa kasvi- ja eläinlajien monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämistä sekä ihmisten taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttaminen maapallon luonnonvaroihin ja luonnon sietokykyyn. Ekologinen kestävyys on perusta, jolle ihmisten hyvinvointi rakentuu.

Esimerkkejä:

- Ympäristöystävälliset hankinnat
- Materiaalien, energian ja veden säästö
- Uudelleenkäyttö, kierrätys ja lajittelu
- Säästävät ja vähäpäästöiset liikkumistavat

Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys on tasapainoista kasvua, joka ei perustu pitkällä aikavälillä velkaantumiseen tai luonnonvarojen hävittämiseen. Kestävällä pohjalla oleva talous helpottaa kohtaamaan tulevia uusia haasteita ja tekemään arvovalintoja. Taloudellinen kestävyys voidaan saavuttaa ennen kaikkea uusiutuvien luonnonvarojen kestävällä käytöllä sekä esimerkiksi resurssi- ja materiaalitehokkuutta parantamalla ja kiertotalouden periaatteita noudattaen.

Esimerkkejä:

- Tuotteet ja palvelut tarjotaan nykyistä vähemmän ympäristöä rasittaen sekä säästäen luonnonvaroja ja energiaa. (ekotehokkuus, elinkaari)
- Reilun kaupan tuotteet / lähiruoka / luomu
- Ympäristömerkit, energiamerkit
- Rakennusten korjaus / kunnossapito

Kulttuurinen kestävyys

Kestävän kehityksen kulttuurinen alue on laaja. Se tarkoittaa sekä luovuuden että kulttuurisen moninaisuuden huomioimista. Se on oman kulttuurin, mutta myös muiden erilaisten kulttuurien olemassaolon sekä erilaisuuden kunnioitusta ja hyväksymistä. Siihen liittyy myös erilaisten kulttuurien välisen yhteiselon kehittyminen. Kulttuurinen kestävyys mahdollistaa kulttuurien säilymisen ja kehittymisen sukupolvelta toiselle.

Esimerkkejä:

- Kulttuuriympäristön säilyttäminen
- Paikallisten kulttuuristen perinteiden ja tapojen vaaliminen
- Monikulttuurisuus
- Sukupolvien välisyys

Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalinen kestävyys tarkoittaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa yhteiskunnan jäsenten kesken. Sosiaalisessa kestävässä kehityksessä on kysymys ihmisten mahdollisuuksista vaikuttaa tulevaisuuteensa, vaatia oikeuksiaan ja tuoda esille huolenaiheitaan.

Esimerkkejä:

- Syrjäytymisen, syrjinnän, fyysisen ja psyykkisen väkivallan ehkäisy
- Hyvinvointi, terveys, jaksaminen ja tasa-arvoinen kohtelu työssä ja koulussa
- Avoimuus, yhteistoiminta ja osallistumisen mahdollisuudet

05

Haaste lastenkulttuurikeskuksille!

5 +1 tekoa kohti kestävämpää lastenkulttuurikeskusta

1. **Lastenkulttuurikeskus ympäristökasvattajana**
Pohditaan omalle lastenkulttuurikeskukselle ja/tai taiteenalalle sopivia tulokulmia kestävän tulevaisuuden teemoihin ja nostetaan niitä kaikessa toiminnassa ja hankkeissa esiin. Mitä erilaisia rooleja teidän keskuksenne voi aktiivisesti ottaa tullakseen osaksi ratkaisua?

2. **Osallisuuden ja aktivismin tukeminen**
Kuunnellaan lasten ja nuorten ympäristöhuolia tarkalla korvalla ja tuetaan ympäristötunteiden käsittelyssä. Tartutaan lapsista ja nuorista lähtevään aktivismiin ennakkoluulottomasti sekä tuodaan oma taiteen ja kulttuurin ammattitaito heille toiminnan tueksi.

3. **Yhdessä**
Valitaan lastenkulttuurikeskukseen kestävän kehityksen työryhmä ja mahdollisuuksien mukaan myös lapsista koostuva ympäristöraati.

4. **Ekoarki**
Seuraavassa hankkeessa, tapahtumassa tai näyttelyssä mietitään miten kestävyysnäkökäkökohdat voidaan huomioida sisällöissä sekä tuotannossa.

5. **Kestävän kehityksen suunnitelma**
Lähdetään kehittämään lastenkulttuurikeskuksen toiminnan kestävyyttä myös pitkällä tähtäimellä. Kartoitetaan lastenkulttuurikeskuksen toimintojen ekologista jalanjälkeä, päätetään kehittämiskohteet sekä seurataan niiden etenemistä.

+1. **Haastetaan omat sidosryhmät, yhteistyökumppanit ja muu isompi organisaatio mukaan maailmanpelastustalkoisiin!**
"Me teimme näin, mitä sinä voisit tehdä?" Lastenkulttuurikeskukset lasten ja nuorten turvallisen tulevaisuuden puolesta!

Linkit

Tutkimustietoa taide- ja kulttuurikasvatuksen merkityksestä:

- Reorienting Environmental Art Education (2021)
- Art-Eco Project – towards empathetic-ecological humanity
- Creativity, the Arts, and the Future of Work (2019)
- Climate Change Education: A New Approach for a World of Wicked Problems
- Tulevaisuuden koulutuksen käsikirja (2017)
- Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella : avauksia, suuntia, mahdollisuuksia (2016)
- Tarvitsemme taidetta ympäristökriisin käsittelemiseen (2020)

Muita tutkimuksia ja taustatietoa:

- Young People's Voices on Climate Anxiety, Government Betrayal and Moral Injury: A Global Phenomenon (2021)
- Nuorisobarometri 2018 teemana vaikuttaminen ja Eurooppa
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus
- Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (2014)
- Kulttuurisesti kestävä kehitys -hanke 2010—2012
- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävän kehityksen linjaus

Tietoa kestävän kehityksen teemoista:

- Toivoa ja toimintaa -materiaaleissa käsitellään kestävää kehitystä, siihen liittyviä tunteita sekä sitä, miten kouluissa voidaan toimia ja vaikuttaa kestävän kehityksen puolesta
- Open ilmasto-opas on aineopettajille opetus- ja kasvatustyön tueksi tehty opas materiaali, joka kuvaa ilmastonmuutos-ilmiön jokaisen koulussa opetettavan oppiaineen näkökulmasta erikseen
- SYKE, Aalto-yliopisto, YTK, Ilmatieteen laitos tuottamaa ilmastonmuutostietoa
- Planetary boundaries
- Agenda 2030
- Agenda 2030 vaihtoehtoinen hääkakkumalli
- Maailman ylikulutuspäivästä

Inspiraatiota kestävän kehityksen kasvatukseen lastenkulttuurikeskuksessa:

- Toivoa ja toimintaa, Taide maailmaa muuttamassa
- Kulttuuri julistaa hätätilan
- Ulkona oppimisen, ympäristökasvatuksen ja kestävän elämäntavan materiaalipankki
- Luonto- ja ympäristökoulujen verkosto
- Ruusuvuoren koulun Korso valittaa- kokonaisuus
- Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli
- Kestävän kehityksen kasvatuksen malleja
- Aineeton kulttuuriperintö: Kestävän kehityksen kompassi
  OPS ja ympäristökasvatus

Ympäristötunteista:

- Sivustolta löydät ratkaisukeskeistä tietoa ympäristöahdistuksesta ja muista tunteista, joita luonnon hätätila aiheuttaa
- Toivoa ja toimintaa, Tunteet
- Ympäristöahdistuksen mieli (2020-2022) -hanke
- Pieni opas ympäristöahdistukseen (2021)

Lastenkulttuurikeskuksen ekoarki:

- Hiilifiksu, järjestöille suunnattu hiilijalanjälkilaskuri
- Ekologiset ohjeet Suomen kulttuuri instituuteille
- Hitaan matkustamisen ohjeita Suomeen tuleville
- Helsinki International Artist Programmen ja Mustarindan Post-fossiilisen muutos hankkeen aikana syntyneitä ohjeita taidetuotantoon
- Ekokoordinaattori
- Museoliiton kestävän kehityksen toimintaohjelma
- Museot ja kestävä kehitys
- Keke koulussa - Kestävän kehityksen opas

Kestävän kehityksen sertifikaatteja:

- OKKA-säätiön oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi
- Kestävä taiteen perusopetus -hanke
- Vihreä lippu
- Ekokompassi